

TERRAFAMEN AKKUUHUMA

Akkukemikaalitehtaan kehukset sanomalehdissä vuosina 2018–2020

Sirkku Järvelä

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen

tiedekunta

Yhteiskuntapolitiikka

Maisterintutkielma

Toukokuu 2022

Tiivistelmä

Tiedekunta: Valtiotieteellinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Sosiaalitieteiden maisteriohjelma

Opintosuunta: Yhteiskuntapolitiikka

Tekijä: Sirkku Järvelä

Työn nimi: Terrafamen akkuhuuma – Akkukemikaalitehtaan kehukset sanomalehdissä vuosina 2018–2020

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Toukokuu 2022

Sivumäärä: 62 sivua

Avainsanat: Kaivostoiminta, akku tuotanto, sosiaalinen toimilupa, oikeuttamisen maailmat, kehysanalyysi, yhteiskuntavastuu

Ohjaaja: Arho Toikka

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Tiivistelmä:

Akuissa tarvittavien raaka-aineiden määrän ennustetaan kasvavan voimakkaasti tulevina vuosikymmeninä yhteiskunnan sähköistymisen myötä. Kasvava kysyntä akku tuotannolle on tuonut uusia investointeja myös Suomen kaivosalalle. Samaan aikaan kaivostoimintaan kohdistuu kuitenkin enenevässä määrin vastuullisuusvaatimuksia, ja sosiaalisen toimiluvan saavuttamisesta on tullut kaivosyhtiöille entistä tärkeämpää.

Tutkielmassa tarkastellaan Terrafamen akkukemikaalitehtaaseen liittyvää julkista keskustelua vuosina 2018–2020. Työssä tutkitaan, mitkä ovat keskeiset tavat kehystää Terrafamesta käytyä julkista keskustelua, ja millainen näkemys keskustelussa hahmottuu kaivoksen sosiaalisesta toimiluvasta. Aineistona käytetään Kainuun Sanomissa ja Helsingin Sanomissa julkaistuja sanomalehtikirjoituksia. Kolmen vuoden ajalta kerätty aineisto antaa kuvan siitä julkisesta keskustelusta, jota on käyty akkukemikaalitehtaan ympärillä ennen sen varsinaisen toiminnan käynnistymistä.

Tutkimusanalyysi pohjautuu oikeuttamisteoriassa esiteltyihin oikeuttamisen maailmoihin, ja tutkimusmenetelmänä käytetään kehysanalyysia. Analyysin tuloksena aineistosta löydettiin kolme kehystä: vaurauden, vihreän teknologian ja vastuullisuuden kehukset. Markkinoiden oikeuttamismaailmaan pohjautuvassa vaurauden kehyksessä Terrafamen akkutehdasta tarkastellaan ensisijaisesti investointina, joka tuo verotuloja ja työpaikkoja. Teollisuuden ja ekologian oikeuttamismaailmoihin pohjautuvassa vihreän teknologian kehyksessä painotetaan akku tuotannon merkitystä osana ilmastonmuutoksen hillintää. Kansalaisuuden ja ekologian oikeuttamismaailmoihin pohjaavassa vastuullisuuden kehyksessä nousevat esiin kysymykset liittyen kaivostuotannon sosiaalisiin ja ympäristöllisiin vaikutuksiin.

Tutkimusaineiston valossa akkutehtaaseen investoiminen näyttäisi parantaneen entisen Talvivaaran kaivoksen mainetta. Terrafamen kaivostoimintaa kritisoivia ääniä esiintyi vain vastuullisuuden kehyksessä. Vaurauden ja vihreän teknologian kehyksissä painottui käytännöllinen hyväksyttävyyys, kun taas vastuullisuuden laajempi tarkastelu sosiaalisten ja ympäristöllisten tekijöiden osalta jäi vähäiseksi. Johtopäätöksenä tuloksista voidaan todeta, että mitä laajemmin yrityksen yhteiskuntavastuu ja yritykselle kuuluvat tehtävät ymmärretään, sitä todennäköisemmin yrityksen toiminta saa myös osakseen kritiikkiä ja sosiaalisen toimiluvan saavuttaminen voi vaikeutua.

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Kaivokset suomalaisessa yhteiskunnassa	3
2.1 Historia ja nykytila.....	3
2.2 Kaivosalan haasteet.....	5
2.3 Tulevaisuudennäkymät akkuteollisuudessa	7
3. Kaivostoiminnan yhteiskunnallinen hyväksyttävyys	10
3.1 Sosiaalinen toimilupa.....	10
3.2 Suomalaisten suhtautuminen kaivoksiin.....	12
4. Oikeuttamisteoria	16
5. Tutkimusaineisto ja menetelmät.....	19
5.1 Lehtitekstit tutkimusaineistona	19
5.2 Aineiston kuvaus.....	20
5.3 Tutkimusmenetelmät	23
5.4 Kehysanalyysi.....	24
6. Analyysi ja tutkimustulokset	27
6.1 Analyysin toteutus	27
6.1.1 Vaurauden kehys	32
6.1.2 Vihreän teknologian kehys.....	35
6.1.3 Vastuullisuuden kehys.....	37
6.2 Sosiaalisen toimiluvan ehdot ja rajat	40
7. Pohdinta.....	44
7.1 Tuloksien arviointia suhteessa aiempaan tutkimukseen	44
7.2 Tutkimusmenetelmän rajoitukset ja vaihtoehtoiset tarkastelutavat	48
7.3 Ideoita jatkotutkimukselle.....	50
8. Yhteenveto.....	52

Lähteet	53
Kirjallisuus.....	53
Verkkolähteet.....	58
Liitteet.....	60
Liite 1. Aineistotaulukko	60

1. Johdanto

Kaivosala on elänyt uutta nousukautta viimeiset parikymmentä vuotta niin Suomessa kuin globaalisti. Mineraalien kysyntä on lisääntynyt esimerkiksi väestönkasvun, elintason nousun ja kaupungistumisen myötä. (Mononen & Sairinen 2011.) Samaan aikaan kaivostoimintaan kohdistuu kasvavassa määrin vastuullisuusvaatimuksia, joista esillä ovat olleet erityisesti ympäristövaikutuksiin liittyvät kysymykset aina alkuperäiskansojen oikeuksista hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen (esim. Pellegrino & Lodhia 2012; Peltonen 2016). Toisaalta vaatimukset kestävän kehityksen paremmasta huomioimisesta on nähty kaivosalalla myös mahdollisuutena. Keväällä 2020 julkaistussa Työ- ja elinkeinoministeriön kaivosalan toimialakatsauksessa (Vasara 2020) todetaan, että EU:n uusi ”Vihreän kehityksen ohjelma” ja teollisuusstrategia panostavat keskeisesti ilmastoneutraaleihin ja kiertotalouden periaatteita noudattaviin tuotteisiin. Katsauksen mukaan vastuullisesti tuotettujen raaka-aineiden tarve tukee Suomen ja Pohjoismaiden kaivosteollisuutta.

Kaivostoiminta ei ole vain yksinkertainen prosessi, jonka tarkoituksena on tuottaa yhteiskunnalle malmeista metallia, vaan yhtiöiden toiminta ja toiminnan edellytykset ovat väistämättä sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan ja sen arvostuksiin. Yhteiskunnan arvostuksien muuttuessa kaivosyhtiöiden on muutettava toimintatapojaan saavuttaakseen ja säilyttääkseen yhteiskunnallisen hyväksyttävyytensä. Tarve kaivosalan yhteiskunnallisen hallinnan tutkimukselle on kasvanut selvästi, sillä vaikka luonnonvarojen käyttöön liittyvät merkittävät odotuksia, myös ympäristöllisten ja sosiaalisten ristiriitojen on nähty lisääntyneen. (Mononen & Suopajarvi 2016.) Tällä hetkellä kaivosala vaikuttaakin olevan muutoksien keskellä vaatimuksien ja odotusten ristipaineessa, jossa kaivosteollisuutta pyritään kehittämään kestävämmäksi, jotta yhteiskunnallinen hyväksyntä säilyisi.

Yksi keskeisesti kaivosalan kehitykseen vaikuttava tekijä on globaalisti nouseva akkuteollisuus, jonka myös Suomessa toivotaan tuovan uusia investointeja maahan. Vuonna 2021 Suomessa laadittiin Kansallinen akkustrategia 2025, jonka tavoitteena oli vahvistaa akkualan kehitystä sekä edistää investointeja ja työpaikkojen syntyä alalle (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021). Suomen valtion pääomistama Terrafamen kaivos Sotkamossa teki vuoden 2018 lokakuussa päätöksen 240 miljoonan euron investoinnista akkukemikaalitehtaaseen. Akkukemikaalien tarpeen uskotaan lisääntyvän erityisesti sähköautojen kasvavan kysynnän vuoksi. (Jälleen suuri investointi sähkö-autoihin Suomessa:

Valtion kaivosyhtiö Terrafame rakentaa 240 miljoonan euron akkukemikaalitehtaan, 26.10.2018.) Erityisen kiinnostavan Terrafamen akkutehdashankkeesta tekee se, että Suomen valtio on mukana sijoittamassa entiseen Talvivaaran kaivokseen, jonka valtakunnallista huomiota herättäneet vaikeudet 2010-luvun alkupuolella heikensivät koko kaivosalan mainetta Suomessa (ks. Peltonen 2016).

Tässä tutkielmassa olen kiinnostunut siitä, millaisena kaivosalan yhteiskunnallinen hyväksyttävyyys Suomessa näyttäytyy. Aihe on tärkeä, sillä se liittyy laajempaan keskusteluun uusiutumattomien luonnonvarojen käytöstä ja kestävyuden merkityksestä luonnonvarapolitiikassa. Haluan selvittää, millä tavoin akkutuotannon lisääntyminen mahdollisesti vaikuttaa siihen, kuinka suomalaiset suhtautuvat kaivostoimintaan. Tutkimukseni kohdistuu monimetalliyhtiö Terrafamen kaivostoimintaan liittyvään julkiseen keskusteluun. Aineistoni koostuu Kainuun Sanomissa ja Helsingin Sanomissa vuosina 2018–2020 julkaistuista Terrafamen akkukemikaalitehdasta käsittelevistä kirjoituksista. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, mitkä ovat keskeiset tavat, joilla akkukemikaalitehtaasta käytyä julkista keskustelua kehystetään. Lisäksi tutkin, mikä on julkisen keskustelun pohjalta hahmottuva näkemys Terrafamen kaivostoiminnan sosiaalisesta toimiluvasta. Tutkielmani on menetelmältään laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmänä käytän kehysanalyysia. Hyödynnän aineiston analyysissa Boltanskin ja Thévenotin (2006) kehittämää oikeuttamisteoriaa hahmottaakseni, millaisiin oikeuttamistapoihin kehykset pohjautuvat.

Tutkielmani rakenne on seuraava: ensin käsittelen kaivosalan asemoitumista suomalaiseen yhteiskuntaan, kaivosteollisuuteen liittyviä haasteita sekä alan tulevaisuudennäkymiä akkutuotannossa. Tämän jälkeen paneudun kaivosalan yhteiskunnalliseen hyväksyttävyyteen ja työlleni keskeiseen käsitteeseen, sosiaaliseen toimilupaan. Luvussa neljä esittelen oikeuttamisteorian ja luvussa viisi tutkimusaineistoni sekä tutkimusmenetelmän. Kuudes luku koostuu aineiston analyysin ja tutkimustulosten käsittelystä jakautuen tutkimuskysymyksien mukaisesti löydettyjä kehyksiä ja sosiaalista toimilupaa tarkasteleviin alalukuihin. Lopuksi pohdin tutkielmani tulosten merkitystä ja suhdetta aiempaan tutkimukseen, tutkimuksen rajoitteita sekä jatkotutkimusideoita. Tutkielmani päättyy yhteenvedon.

2. Kaivokset suomalaisessa yhteiskunnassa

Tässä luvussa luon lyhyen katsauksen kaivoksiin osana suomalaista yhteiskuntaa: kaivosteollisuuden historiaan ja kehitykseen sekä alan keskeisiin haasteisiin. Kolmannessa alaluvussa käsitelen kaivosalan tulevaisuudennäkymiä akkuteollisuuden näkökulmasta. Akkuteollisuuden tarkasteleminen on tutkimukseni kannalta oleellista, koska tutkimusaineistoni koostuu Terrafamen akkukemikaalitehdasta käsittelevistä lehtikirjoituksista. Kaivosalan kehittymisen ja keskeisten haasteiden kuvaaminen auttavat puolestaan ymmärtämään, millaiseen kontekstiin tutkimusaiheeni sijoittuu.

2.1 Historia ja nykytila

Suomessa kaivostoiminta on vuosisatoja vanha elinkeino vanhimpien tunnettujen kaivosten ollessa 1500-luvulta. Viime vuosisadan lopulla kaivosteollisuus oli globaalisti kriisissä alhaisten hintojen, osakkeiden matalien markkina-arvojen sekä monien suurien kaivoshankkeiden tuottamien negatiivisten vaikutusten takia. (Kovalainen 2018, 80; Franks 2018, 17.) 2000-luvulle tultaessa kaivostoiminta on kuitenkin kokenut uuden nousukauden. Globaali väestönkasvu, elintason nousu sekä kaupungistuminen ovat johtaneet metallien ja mineraalien kysynnän huomattavaan lisääntymiseen. (Mononen & Sairinen 2011.) Myös Suomessa metallien kaivostuotanto on moninkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana ja investoinnit malminetsintään ovat edelleen kasvussa. Vuonna 2020 Suomessa toimi yhdeksän metallimalmikaivosta ja 36 teollisuusmineraalikaivosta kaivosteollisuuden liikevaihdon ollessa yhteensä noin kaksi miljardia euroa. Metallimalmikaivoksista kaksi oli kotimaisten yhtiöiden omistuksessa: Suomen Malmijalostus Oy:n omistama Terrafame Oy Sotkamossa sekä Outokumpu Oyj:n Kemissä sijaitseva Outokumpu Chrome Oy. Metallimalmien louhintamäärä oli vuonna 2020 suurempi kuin koskaan aiemmin, edellisen ennätysten ollessa vuodelta 2018. (Vasara 2021.)

Nykyisin suuri osa Suomessa toimivista kaivoksista on ulkomaisia pörssiyrityksiä Australiasta, Kanadasta sekä muista Pohjoismaista. Aiemmin hyvin kotimaiseen toimialaan on vaikuttanut voimakkaasti vuoden 1994 ETA-sopimus, joka avasi kansainvälisille kaivosyhtiöille mahdollisuuden toimia Suomessa. Siihen saakka lainsäädäntö rajoitti malminetsintää, ja kaivostoiminta pysyi kotimaisen teollisuuden yksinoikeutena. Voikin sanoa, että kaivosalan

toimintaympäristö ja -rakenne ovat muuttuneet huomattavasti 1990-luvulta. (Mononen & Suopajarvi 2016, 8; Mononen & Sairinen 2011.) Kaivosteollisuuden toimialaraportin (Vasara 2021, 18) mukaan Suomessa ei ole riittävästi kotimaista pääomarahoitusta kaivosalalle, mikä vaikuttaa siihen, että investoinnit ovat tulleet viime vuosina pääosin ulkomailta. Tutkimukseni kohteena oleva Terrafame Oy on siinä mielessä poikkeus suomalaisten kaivosyhtiöiden keskuudessa, että sen pääomistus on Suomessa.

Valtioneuvoston Suomen mineraaliklusterin kilpailukyky- ja vaikuttavuustutkimuksen (Hokkanen, Savikko, Koutonen, Rannikko, Rinne & Pirilä 2020) mukaan Suomen mineraaliklusterin vuotuisen kokonaistuotoksen arvo on kerrannaisvaikutuksineen noin 22,1 miljardia euroa ja työllistävä vaikutus kokonaisuudessaan yli 87 000 henkilötyövuotta. Mineraaliklusterilla tarkoitetaan kaivostoimintaa, louhintaa, metallien jalostusta sekä kaivos-, louhinta- ja rakennuskoneiden valmistusta. Lisäksi mineraaliklusteriin luetaan kuuluvaksi mineraaliekosysteemi eli alan tutkimus- ja koulutustoiminta sekä hallinto- ja viranomaistoiminta. Alueellisesti erittäin merkittäviä työllisyys- ja talousvaikutuksia mineraaliklusterilla on Lapin, Kainuun ja Satakunnan maakunnissa. (Mts. 103–104.) Aluetaloudellisia vaikutuksia on arvioitu myös Suomen kaivosalan vaikuttavuutta ja kehitystä tutkineessa raportissa (Laukkonen & Törmä 2014). Raportin mukaan suuret kaivosinvestoinnit kasvattavat alueen kuntien verotuloja sekä vaikuttavat myönteisesti väestönkehitykseen. Kaivoshankkeista valtaosa sijaitsee Itä- ja Pohjois-Suomessa ja näillä alueilla lähtötilanne työllisyyden ja talous- sekä väestönkehityksen osalta on usein haastava, jolloin kaivostoiminnan toivotaan tuovan uutta toimeliaisuutta alueelle. (Mt.)

Kaivostoiminnan keskeisenä piirteenä voikin pitää sen kiinnittymistä aluekehittämiseen ja -politiikkaan. Kaivokset vaikuttavat merkittävästi toimialueensa ympäristöön ja kaivosteollisuuden paikkasidonnaisuus on myös olennainen ero verrattuna moniin muihin teollisuudenaloihin – kaivos on perustettava sinne, mistä mineraalit ovat löydettävissä. Kaivostoiminnan lisääntyessä syrjäisillä alueilla, on puhuttu myös alueiden uusteollistumisesta kaivoksen tuodessa takaisin maaseudulle teollisen toiminnan alueita, maisemia ja vaikutuksia. (Mononen 2012; Suopajarvi & Sairinen 2016.) Toisaalta kaivosteollisuus on aina sidoksissa kansainvälisiin suhdanteisiin, joka aiheuttaa osaltaan epävarmuuksia toiminnan jatkuvuudelle. Näin ollen kaivosalan kehitykseen vaikuttavat niin globaali markkinatalous, kansalliset odotukset kuin alue- ja paikallistason vaikutukset. (Mononen & Suopajarvi 2016.) Nämä tekijät aiheuttavat alalle myös monia haasteita, joita tarkastelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

2.2 Kaivosalan haasteet

Kaivosten vaikutukset toiminta-alueellaan ovat merkittäviä. Maisema- ja vesistövaikutuksia kohdistuu alueen ympäristöön, jonka lisäksi kaivos vaikuttaa paikalliseen työllisyyteen, hyvinvointiin ja kulttuuriin. Kaivostuotanto voi esiintymien laajuudesta riippuen kestää vuosikymmenistä muutamiin vuosiin, mikä aiheuttaa väistämättä muutoksia ympäristön tilaan sekä mahdollisuuksiin käyttää alueen luontoa. (Björn, Mononen & Sairinen 2018, 10.) Viime vuosina kaivostoimintaan on kohdistunut kasvavassa määrin vastuullisuusvaatimuksia, joista esillä ovat olleet erityisesti ympäristövaikutuksiin liittyvät kysymykset aina alkuperäiskansojen oikeuksista kestävän kehityksen teemoihin. Lisääntynyt huoli ilmastonmuutoksesta on nostanut esiin uudempana keskeisenä vaatimuksena hiilidioksidipäästöjen vähentämisen kaivostoiminnassa. (Peltonen 2016; Pellegrino & Lodhia 2012.)

Yhteiskunnan arvojen muutoksella on ollut huomattava vaikutus siihen, että kaivosyhtiöiden on taloudellisten seikkojen lisäksi otettava aiempaa paremmin huomioon ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Arvomaailman muuttuminen on aiheuttanut muutoksia myös Suomen kaivoslakiin, jota uudistettiin viime vuosikymmenen vaihteessa uuden lain astuessa voimaan 10.6.2011. (Mononen & Suopajarvi 2016, 15.) Uusi laki ei ole kuitenkaan monien kansalaisten silmissä turvannut tarpeeksi hyvin kaivostoiminnan ekologista ja sosiaalista kestävyyttä. Vuonna 2019 kansalaisaloite kaivoslain uudistamiseksi (Kaivoslaki Nyt-kansalaisaloite, 22.1.2019) sai yli 50 000 allekirjoitusta ja eteni eduskunnan käsittelyyn. Aloitteessa esitetään, että kaivosmineraalit on määritettävä valtion omaisuudeksi, joiden hyödyntämisessä tulisi käyttää huomattavaa harkintaa. Lisäksi aloitteessa halutaan esimerkiksi tarkennuksia kaivosyhtiöiden vastuisiin koskien kaivosalueen jälkihoitoa ja ennallistamista, sekä ennen kaivostoiminnan aloittamista sovitut vakuudet mahdollisten haittojen ja vahinkojen korvaamiseksi.

Kaivoslainsäädännön muutosvaatimukset ovat yksi esimerkki kaivostoimintaan kohdistuvasta kasvaneesta yhteiskunnallisesta kritiikistä. Suomessa toimivien kaivosyhtiöiden ollessa nykyisin enenevässä määrin ulkomaisia, kaivoksien hyötyjen jakautumisesta on tullut entistä olennaisempi kysymys. Menevätkö hyödyt kansainvälisille yhtiöille, vai hyötyykö myös kaivospaikkakunta? (ks. Mononen & Suopajarvi 2016.) Esimerkiksi Jartin, Sairisen ja Litmasen (2012) kyselytutkimuksen perusteella suomalaiset suhtautuvat myönteisemmin kaivoksiin, jotka ovat suomalaisomistuksessa. Toisaalta kotimaisuus on voinut kääntyä myös kielteiseksi asiaksi. Talvivaaran kaivoksen kotimaisuutta pidettiin vielä 2010-luvun alussa hyvänä asiana,

mutta myöhemmin valtio-omisteisuus ja sijoitusosuuksien kasvattaminen lähes konkurssikypsässä yhtiössä saivat Talvivaaran näyttäytymään ympäristöongelmien keskellä entistä kielteisemmässä valossa (Harju 2019, 143–144).

Kaivosalaan kohdistuviin vastuullisuusvaatimuksiin on pyritty vastaamaan monin keinoin niin kaivosyhtiöiden kuin myös Suomen valtion taholta. Valtion ja kaivosteollisuuden yhteistyössä laadittiin esimerkiksi vuonna 2013 toimintaohjelma ”Suomi kestävän kaivannaisteollisuuden edelläkävijäksi” ja perustettiin Kestävän kaivostoiminnan verkosto. (Sairinen, Mononen & Björn 2018, 164–165.) Vuonna 2011 aloitettiin puolestaan Tekesin (nyk. Business Finland) Green Mining -ohjelma, jonka kautta rahoitettiin useita tutkimushankkeita kestävän kaivostoiminnan edistämiseksi (Eerola 2014). Tavoitteet kestävän kaivostoiminnan edistämiseksi ovat olleet näkyvillä myös 2010-luvun hallitusohjelmissa, viimeisimpänä pääministeri Marinin vuoden 2019 hallitusohjelmassa. Ohjelma sisältää tavoitteen uudistaa kaivoslakia tavalla, joka parantaa ympäristönsuojelua ja kaivostoiminnan paikallista hyväksyttävyyttä. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2021.)

Vaikka kaivosalan kestävyiden edistäminen on saanut viime vuosina laajaa huomiota ja aihetta on myös tutkittu paljon, vahvan kestävyiden (engl. *strong sustainability*) näkökulmasta kaivostoimintaa ei voida pitää kestäväenä. Tämän tulkinnan mukaan uusiutumattomien luonnonvarojen käyttäminen on aina kestämatöntä, koska luonnonvaroja ei voida korvata ihmisen tuottamalla sosiaalisella tai taloudellisella pääomalla. Vahvan kestävyiden näkökulmaan on vastattu geologisissa tarkasteluissa tulkinnalla, jonka mukaan mineraalivarannot ovat kestäviä, mikäli käytössä olevien mineraalien määrä turvataan niiden tehokkaalla etsinnällä ja panostamalla kierrätysteknologioiden kehittämiseen. Tästä näkökulmasta käsin voidaan jopa ajatella, että mineraalivarannot ovat lähes rajattomat, jos käytössä on tarpeeksi energiaa ja teknologia kehittyy riittävästi. (Sairinen, Rytteri & Ziessler-Korppi 2016, 170–171.) Kokonaisuudessaan kaivosalan mahdollisuuksista kestävyiden on hyvin erilaisia tulkintoja, jotka kertovat myös osaltaan siitä, miten monimutkaisia ympäristöllisiä, sosiaalisia ja taloudellisia kestävyyskysymyksiä ja -haasteita kaivostoimintaan liittyy.

Kaivosalaan kohdistuvat vastuullisuusvaatimukset ovat tuoneet selkeästi esiin kaivosalan ja ympäröivän yhteiskunnan muuttuneen suhteen. Yritysten on ollut pakko muuttaa toimintatapojaan kestävämpään suuntaan, jotta niiden hyväksyttävyys yhteiskunnan silmissä säilyisi. (Sairinen ym. 2016.) Voikin sanoa, että yhteiskunnallisesta hyväksyttävyydestä on

tullut keskeinen haaste kaivosalan tulevaisuuden kehitykselle (ks. Mononen & Suopajarvi 2016, 14). Kaivostoiminnan hyväksyttävyyttä tarkastelen tarkemmin tutkimuksen kolmannessa luvussa. Sitä ennen käsittelen kaivosalan tulevaisuudennäkymiä akkuteollisuudessa.

2.3 Tulevaisuudennäkymät akkuteollisuudessa

Keskeinen kaivosalan tulevaisuuteen vaikuttava tekijä on globaalisti nouseva akkuteollisuus, johon liittyvät odotukset tiivistyvät Kaivosalan toimialaraportissa (Vasara 2019, 4): ”Suomessa tehdään hartiavoimin töitä, jotta Eurooppaan muodostuvasta akkuteollisuudesta ja sen arvoketjusta saataisiin oma osa.” Samassa raportissa liikenteen kuvataan olevan maailmanlaajuisesti suuressa murroksessa ja sähköautoistumista koskevien ennusteiden olevan lupaavia. Tähän saakka akkuteollisuus on suurelta osin sijainnut Aasiassa, mutta Euroopan komissio on käynnistänyt toimenpiteitä eurooppalaisen akkuarvoketjun kehittämiseksi. (Mts. 39.) Suomessa on myös laadittu Kansallinen akkustrategia 2025 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 15), jonka vision mukaan ”Suomen akkuklusteri vuonna 2025 on edelläkävijä, joka tuottaa osaamista, innovaatioita, kestäväää taloudellista kasvua, hyvinvointia ja työpaikkoja Suomeen.” Maailman talousfoorumin raportissa *A Vision for a Sustainable Battery Value Chain in 2030* (2019) kuvataan akkuteollisuuden kehittämisen edistävän kestäväää kehitystä ja ilmastomuutoksen hillitsemistä. Raportin mukaan kestävään akkuarvoketjun avulla voitaisiin globaalisti saavuttaa 30 % vaadittavista päästövähennyksistä sähköntuotannossa ja kuljetuksessa, luoda 10 miljoonaa työpaikkaa ja tarjota sähköä 600 miljoonalle ihmiselle vähentäen ilman sähköä olevien määrää 70 %. (World Economic Forum 2019, 6.)

Akkuteollisuutta kohtaan on kuitenkin myös kriittisiä ääniä. Esimerkiksi Dehghani-Sanij, Tharumalingam, Dusseault ja Fraser kirjoittavat artikkelissaan (2019) akkujen ympäristö- ja terveyshaitoista. Kirjoittajien mukaan akkujen tuotannossa aiheutuu elinkaaren eri vaiheissa esimerkiksi vaarallista jätettä, hiilidioksidipäästöjä ja myrkyllisiä kaasuja. Akkujen tuotantoprosessi on saastuttava johtuen erityisesti korkeasta energiankulutuksesta verrattuna moniin muihin energian varastointimenetelmiin. Monet akuissa käytettävistä raskasmetalleista ovat vaarallisia ihmisten ja ympäristön terveydelle ja tällä hetkellä terveyshaitat kohdistuvat suurelta osin kehittyviin maihin, jossa käytettyjä akkumateriaaleja kierrätetään ilman valvontaa puutteellisissa olosuhteissa. Tutkijat tuovat esiin, että olisi tärkeää tarkastella akkutuotannon

vaikutuksia huomattavasti perusteellisemmin niiden koko elinkaaren osalta, ja pyrkiä kehittämään akkumateriaalien kierrätystä. (Mts. 203–204.)

Ortar ja Ryghaug (2019) ovat puolestaan tutkineet eurooppalaista sähköautokeskustelua. Heidän tutkimuksensa mukaan ihmisten suhtautuminen sähköautoihin on yleisesti ottaen positiivista, mutta energiamurrokseen liittyy myös huolenaiheita. Keskeisimpinä kysymyksinä nousevat esiin, riittävätkö uusiutuvat energialähteet vastaamaan sähkön kasvavaan kysyntään ja miten Euroopassa voidaan taata energiavarmuus. Lisäksi keskustelussa kyseenalaistettiin polttomootoriautojen korvaaminen sähköautoilla ekologisista syistä, tuoden esiin akkujen kierrättämiseen liittyvät haasteet, akkuteollisuuden tuottamat päästöt ja muut sekä sosiaaliset että ympäristölliset vaikutukset, joita mineraalien hyödyntäminen aiheuttaa. (Mts. 12–13.) Nähtäväksi jää, tulevatko tutkimuksessa esiin nousseet huolenaiheet lopulta vaikuttamaan sähköautojen kysyntään ja yleistymiseen. EU:n autonvalmistajille asettamat päästörajat uusille autoille vauhdittavat sähköautojen kehitystä ja esimerkiksi Kansallisen akkustrategian mukaan sähköautojen uskotaan yleistyvän vuoteen 2030 mennessä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021, 63).

Suomessa viimeaikainen kiinnostus akkumineraaleja (koboltti, litium, grafiitti ja nikkeli) kohtaan näkyy erityisesti kobolttia ja litiumia koskevien malminetsintäluupahakemusten määrän kasvuna. Kobolttia etsitään Itä- ja Pohjois-Suomessa ja litiumia Länsi- ja Etelä-Suomessa. Myös Suomen valtio on panostanut akkuteollisuuteen esimerkiksi määrittelemällä erityistehtävän Suomen Malmijalostus Oy:lle akkuarvoketjujen kehittämiseksi. Suomen Malmijalostuksen omistama Terrafame Oy on investoinut 240 miljoonaa euroa akkukemikaalitehtaaseen, jonka on tarkoitus aloittaa toimintansa vuoden 2021 aikana. (Vasara 2019.) Hallituksen lisätalousarviossa kesällä 2020 päätettiin 450 miljoonan euron lisärahoituksesta Suomen Malmijalostus Oy:lle (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2.6.2020).

Suomen mineraalivarat ovat eurooppalaisittain erinomaiset, mutta kansainvälisesti verrattuna Suomi on kaivosalalla pieni toimija (esim. Vasara 2019; Hokkanen ym. 2020). Herääkin kysymys, paljonko akkuteollisuuteen tarvittavia mineraaleja Suomesta on löydettävissä, ja kuinka kannattavaa niiden hyödyntäminen on. Tällä hetkellä Kokkolassa toimii kansainvälisesti merkittävä kobolttijalostamo, mutta tehtaalla käytettävä koboltti tuodaan Kongon demokraattisesta tasavallasta (Kokkolan kobolttijalostamon omistaja vaihtuu – taustalla akkujen kysyntä, 24.5.2019). Kongossa on maailman suurimmat akkumineraalivarannot, mutta siellä harjoitettavaan kaivostoimintaan liittyy vakavia sosiaalisia ja ympäristöllisiä ongelmia

(esim. Banza Lubaba Nkulu ym. 2018). Yksi peruste suomalaisen akkuteollisuuden lisäämiselle onkin halu kehittää akkumineraalien tuotannosta vastuullisempaa, johon Suomessa on pyritty vastaamaan esimerkiksi Kestävän kaivostoiminnan verkoston kehittämällä kaivosvastuujärjestelmällä (Kaivosvastuujärjestelmän toimintaperiaatteet, 16.2.2017). Suomen vahvuutena voidaan myös pitää vakaita yhteiskunnallisia olosuhteita, osaavaa työvoimaa ja kehittyntä mineraaliklusteria (Vasara 2021).

Kaiken kaikkiaan julkishallinnon asiakirjojen perusteella akkuteollisuuden tulevaisuudennäkymät Suomessa ovat positiiviset ja alaan latautuu monia odotuksia. Toistaiseksi on kuitenkin epäselvää, kuinka hyvin näihin odotuksiin pystytään vastaamaan ja millaisiksi Suomen akkumineraalivarannot lopulta osoittautuvat. Lisäksi akkuteollisuuden tulevaisuuteen vaikuttaa edellisessä luvussa kuvattu keskeinen haaste eli kaivosalan heikko yhteiskunnallinen hyväksyntä. Toisaalta voidaan pohtia, onko akkumineraalien louhinta kansalaisten silmissä mahdollisesti hyväksyttävämpää siitä syystä, että liikenteen sähköistymisen edistämistä pidetään ilmastonmuutoksen hillitsemisen takia kriittisenä (liikenteen sähköistymisen merkityksestä esim. McCollum, Krey, Kolp, Nagai & Riahi 2014). Seuraavassa luvussa siirryn käsittelemään tarkemmin kaivosalan yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ja sosiaalisen toimiluvan käsitettä.

3. Kaivostoiminnan yhteiskunnallinen hyväksyttävyyys

Kuten aiemmissa luvuissa on tullut ilmi, kaivosalan keskeiseksi haasteeksi on noussut yhteiskunnallinen, usein kaivoksen toimintaympäristöstä kumpuava kritiikki. Tässä luvussa paneudun kaivosalan yhteiskunnalliseen hyväksyttävyyteen ja sosiaalisen toimiluvan käsitteeseen. Lisäksi käyn läpi aikaisempaa tutkimusta siitä, kuinka suomalaiset suhtautuvat kaivosalaan.

3.1 Sosiaalinen toimilupa

Tavanomaisessa kielenkäytössä hyväksyttävyydellä viitataan yleensä jonkin asian, seurausten tai toimintatavan sallimiseen, eli lupaan toimia jollakin tavalla. Kaivostoiminnan kontekstissa hyväksyttävyyys on monitahoinen asia, johon vaikuttavat esimerkiksi ihmisten yleiset arvostukset ja heidän tietopohjansa, kaivosalan historia ja kehitys sekä kaivostoiminnan aiheuttamat vaikutukset toiminta-alueellaan ja niistä käyty yhteiskunnallinen keskustelu. Lisäksi se, miten kaivosyhtiöt osallistuvat ja asennoituvat julkiseen keskusteluun ja toimivat paikallistasolla, voi muuttaa kansalaisten suhtautumista. (Jarti, Sairinen & Litmanen 2012, 50.) Rytteri (2009, 282) on Kemijärven sellutehtaan hyväksyttävyyttä tarkastelevassa tutkimuksessaan tullut johtopäätökseen, että hyväksyttävyyden tulkintaa ohjaa keskeisesti tulkitsijan ottama mittakaava ja näkökulma, jota tulkitsija pitää ensisijaisena. Rytterin tutkimuksen perusteella kansalaiset painottavat yleensä käytännöllisiä, paikallisia ja omakohtaisia toiminnan vaikutuksia, kun taas valtakunnallisessa poliittisessä keskustelussa suuremman painoarvon saavat yleiset päämäärät ja valta-asemien määrittely. Eri toimijat siis painottavat hyväksyttävyyttä arvioidessaan erilaisia ulottuvuuksia.

Hyväksyttävyyden käsite nojaa yhteiskuntafilosofiseen *legitimacy*-keskusteluun. Hyväksyttävyyden, legitimitetin ja sosiaalisen toimiluvan käsitteet ovatkin osin päällekkäiset ja voivat näin ollen vaikuttaa haastavilta määritellä yksiselitteisesti. Kuitenkin yhteistä käsitteille on ajatus siitä, että organisaatiolla on tarve saada ympäristönsä hyväksyntä toiminnalleen, sillä yrityksen toimintamahdollisuudet ovat yhteydessä sidosryhmien arvioihin toiminnan hyväksyttävyydestä. (Peltonen 2016.)

Sosiaalinen toimilupa (engl. *social licence to operate*, SLO) on noussut viime vuosina kaivosalalla keskeiseksi käsitteeksi, jolla kuvataan kaivosyhtiön ja yhteiskunnan, yleensä tarkemmin paikallisyhteisön, välistä suhdetta. Sosiaalinen toimilupa voidaan ymmärtää abstraktina rakenteena, joka liittyy niin kaivoksen hyväksyntään kuin toimintaan kohdistuviin odotuksiin sekä kaivoksen maineeseen. Se ei ole virallinen asiakirja vaan kirjoittamaton ja epävirallinen hyväksyntä yhteiskunnan taholta, joka mahdollistaa kaivostoiminnan aloittamisen ja ylläpitämisen. Sosiaalinen toimilupa heijastelee yhteiskunnan ja teollisuuden muuttunutta suhdetta: yhteisöillä on aiempaa suurempi vaikutus yritysten toimintaan ja yhteiskunnallisen hyväksynnän menetys voi aiheuttaa huomattavia haittoja yrityksen toiminnalle. Näin ollen sosiaalinen toimilupa ei siis ole staattinen tila vaan se kuvaa vuorovaikutuksellista suhdetta, ja on jatkuvan neuvottelun kohteena. (Mononen & Suopajarvi 2016, 14; Franks & Cohen 2012.)

Sosiaalisen toimiluvan käsitettä on toisinaan kritisoitu sen abstraktista luonteesta, jonka vuoksi käsitettä voi olla vaikeaa soveltaa (esim. Owen & Kemp 2013). Tähän on pyritty vastaamaan tutkimalla taustatekijöitä, jotka vaikuttavat toimiluvan muodostumiseen (ks. Jartti, Rantala & Litmanen 2014). Prno (2013) esittää artikkelissaan neljään tapaustutkimukseen perustuen viisi sosiaalisen toimiluvan edellytystä:

1. toiminnan sopeuttaminen paikalliseen kontekstiin,
2. vuorovaikutusosaaminen,
3. kestävyuden huomioiminen yhteisöjen keskeisimpänä huolenaiheena,
4. paikallisten hyötyjen ja osallistumisen edistäminen sekä
5. sopeutumiskyky vastata monimutkaiseen todellisuuteen.

Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan ole ensisijaisesti kiinnostunut sosiaalisen toimiluvan edellytyksistä, vaan tarkastelun kohteena ovat tavat, joilla kaivostoimintaa kehystetään julkisessa keskustelussa ja näiden mahdollisesti muodostamat ehdot ja rajoitteet sosiaaliselle toimiluvulle.

Sosiaalisen toimiluvan käsitteen voi nähdä kytkeytyvän läheisesti kysymykseen yritysten yhteiskuntavastuusta. Esimerkiksi Sairinen, Rytteri ja Ziessler-Korppi (2016) toteavat, että yhteiskuntavastuuseen liittyvissä jäsenyksissä ja teorioissa pyritään lopulta vastaamaan kysymykseen siitä, mistä asioista yritysten tulisi ottaa vastuuta, jotta niiden toiminta voitaisiin nähdä yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä. Yhteiskuntavastuun voi siis ajatella olevan yksi yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden osatekijä (Rytteri 2009). Yritysten yhteiskuntavastuuta on tarkasteltu lukuisista eri näkökulmista ja näistä yksi on jäsenyys, jossa erotetaan toisistaan

yhteiskuntavastuun välineellinen, poliittinen, yhdentävä sekä eettinen tulkinta (Garriga & Melé 2004; Sairinen ym. 2016). Yhteiskuntavastuun välineellisessä lähestymistavassa peruslähtökohtana pidetään yrityksen arvon maksimoimista ja vastuullisuuteen liittyviä panostuksia tehdään silloin, jos ne näyttävät tarkoituksenmukaisilta. Poliittiset lähestymistavat painottavat puolestaan yritysten toimintaan liittyvän vallankäytön vastuullisuutta ja yritysten merkitystä poliittisina toimijoina. Sidosryhmäsuhteiden luominen ja ylläpito ovat keskiössä yhdentävissä tulkinnoissa. Eettiset lähestymistavat pitävät yrityksiä ihmisten tapaan moraalisisina toimijoina, joiden on noudatettava ja edistettävä eettisiä periaatteita. (Sairinen ym. 2016, 164.)

Mason ym. (2014) ovat tuoneet esiin, että paikallisyhteisön lisäksi myös laajemmalla yleisöllä on odotuksia kaivostoimintaa kohtaan ja tämä laajempi yhteiskunnallinen näkemys vaikuttaa siihen, pidetäänkö kaivostoimintaa sosiaalisen toimiluvan arvoisena vai ei. Tässä tutkimuksessa sosiaalisen toimiluvan käsitteellä ei viitatakaan vain paikallisyhteisön, kuten Sotkamon kunnan alueella asuvien ihmisten kaivokselle antamaan hyväksyntään. Sen sijaan pyrin hahmottamaan, millä tavoin valtakunnallisessa lehdessä, Helsingin Sanomissa, sekä Kainuun maakuntalehdessä, Kainuun Sanomissa, käsitellään Terrafamen akkukemikaalitehdasta, ja millaisia sosiaalisen toimiluvan ehtoja ja rajoja erilaiset näkökulmat mahdollisesti luovat. Lisäksi tarkastelen, millaisia tulkintoja vastuullisuudesta ja kaivoksen yhteiskuntavastuusta tuodaan ilmi. Kuten aiemmin mainitussa Rytterin (2009) tutkimuksessa tuli ilmi, on odotettavissa, että esimerkiksi poliittiset päättäjät tarkastelevat hyväksyttävyyttä erilaisten ulottuvuuksien kautta, kuin muut kansalaiset. Näin ollen oletan, että kaivos voi joidenkin tahojen silmissä ansaita sosiaalisen toimiluvan, kun taas jotkin tahot voivat olla sitä vastaan.

3.2 Suomalaisen suhtautuminen kaivoksiin

Kaivostoiminnan sosiaaliseen toimilupaan liittyy olennaisesti se, millaisia asenteita kansalaisilla on kaivoksia kohtaan. Tässä luvussa tarkastelen aikaisempaa tutkimusta suomalaisten suhtautumisesta kaivosalaan, ja pyrin hahmottamaan, mitkä tekijät voivat vaikuttaa sosiaalisen toimiluvan saavuttamiseen tai sen puutteeseen.

Jartti, Litmanen, Lacey ja Moffat (2017) selvittivät suomalaisten asenteita kaivoksia kohtaan koko väestön kattavalla kyselyaineistolla vuonna 2016. Raportin tulokset on esitetty jakamalla otos kolmeen luokkaan:

1. Uudenmaan suurkaupunkialueeseen,
2. kaivosalueisiin (Pohjois-Karjala, Kainuu, Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi) ja
3. muihin alueisiin.

Näin raportissa voitiin vertailla, vaikuttaako kaivoksien läheisyys asuinalueella ihmisten asenteisiin. Tarkasteltaessa kaivoksien merkitystä Suomelle, tuloksien perusteella kaivostoiminta nähtiin yleisesti keskeisenä ja kaivosalueella asuvien keskuudessa vielä hieman tärkeämpänä kuin suurkaupunkialueella asuvien mielestä. Verrattaessa muihin teollisuudenaloihin, kaivostoimintaa pidettiin kuitenkin kaikilla tutkituilla alueilla vähiten merkittävänä Suomen tulevalle talouskehitykselle. Kaivostoiminnan yleistä hyväksyntää ei puolestaan pidetty heikkona, mutta ei myöskään erityisen vahvana, eikä hyväksyttävyydessä ollut huomattavia alueellisia eroja. (Mts. 8, 34.)

Kysyttäessä kaivoksien taloudellisten hyötyjen jakautumisesta, vastaajat kaikilta alueilta pitivät jakautumista yleisesti epätasaisena. Myös ulkomaisiin kaivosyhtiöihin suhtautuminen oli enemmän negatiivista ja useimmat vastaajat kokivat, etteivät voi osallistua kaivoksiin liittyviin päätöksiin. Lisäksi luottamus siihen, että Suomen lainsäädäntö ja viranomaiset voivat estää kaivoksia tuottamasta merkittäviä ympäristöllisiä tai terveydellisiä haittoja, oli matalaa. Merkittävimmät kaivoksien hyväksyttävyyteen vaikuttavat tekijät olivat tutkimuksen perusteella kaivoksien ympäristövaikutukset, vaikutukset elinkustannuksiin ja muihin aloihin sekä paikalliset hyödyt, kuten työllistäminen ja infrastruktuurin kehittyminen. Mitä negatiivisempina nämä vaikutukset nähtiin, sen todennäköisemmin kaivostoimintaa ei nähty hyväksyttynä, ja toisaalta mitä myönteisempänä hyödyt nähtiin, sitä todennäköisemmin toiminta koettiin hyväksyttäväksi. (Mts. 35.)

Kiinnostavaa tutkielmani näkökulmasta on se, tulevatko Jartin ym. tutkimuksessa esiin nousseet kaivoksien hyväksyttävyyteen vaikuttavat tekijät näkyville aineistoni sanomalehtikirjoituksissa. Koska tutkin sekä alueellisen että valtakunnallisen sanomalehden kirjoituksia, on myös mielenkiintoista tarkastella, suhtaudutaanko näissä lehdissä eri tavoin kaivostoimintaan. Jartin ym. tutkimuksessa kaivosalueella asuvat vastaajat pitivät kaivostoimintaa tärkeämpänä Suomelle, kuin vastaajat pääkaupunkiseudulta (mts. 34). Näin

ollen on mahdollista, että tämä ero voi näkyä myös tutkimusaineistossani siinä tavassa, jolla lehdet asennoituvat kirjoituksissaan Terrafameen.

Kaivostoiminnan hyväksyttävyyteen liitetään usein ympäristökysymykset, sillä ne ovat saaneet Suomessa varsin laajaa huomiota. Rytterin (2012, 65) mukaan ennen Talvivaaran kaivoksessa vuonna 2011 sattuneita ympäristövahinkoja, kaivosalan ympäristövaikutuksista ei juurikaan Suomessa puhuttu, ja vasta nämä ympäristöongelmat aiheuttivat kaivostoiminnan itsestään selvänä pidetyn hyväksyttävyyden murtumisen. Näin ollen Talvivaaran kaivoksella on erittäin suuri merkitys siinä, kuinka koko toimialaan nykyisin suhtaudutaan. Koska tutkimukseni kohteena on Terrafame eli entinen Talvivaaran kaivos, on todennäköistä, että kaivoksen historia ja Talvivaaran aikaiset ympäristöongelmat tulevat esille myös tämän tutkimuksen aineistossa. Kuitenkaan hyväksyttävyydessä ei ole kyse vain ympäristöasioista, vaan kuten edellä esitetyistä tutkimustuloksista ilmenee, oleellisia tekijöitä ovat myös alueelliset vaikutukset sekä vaikutukset muihin toimialoihin. Esimerkiksi Mononen ja Suopajarvi (2016, 7) tuovat esiin, että kaivos ei ole pelkästään ympäristökysymys vaan kyse on ennen muuta tulevaisuutta koskevista valinnoista, jotka liittyvät niin aluekehittämiseen kuin laajemmin yhteiskuntaranteen muutoksiin.

Lyytimäki ym. (2021) ovat tutkineet kaivostoiminnan käsittelyä alueellisissa ja paikallisissa sanomalehdissä Suomessa, Saksassa ja Espanjassa. Kaikkien tutkittujen maiden lehdissä artikkelien sävy kaivostoimintaa kohtaan oli useimmiten neutraali tai positiivinen. Artikkeleissa esiintyi kaksi kilpailevaa mutta yhteen kietoutunutta narratiivia, joista toisessa korostettiin kaivostoiminnan positiivisia taloudellisia ja työllistäviä vaikutuksia, ja toisessa taas negatiivisia ympäristöllisiä ja sosiaalisia seurauksia. Tutkimuksen mukaan negatiivinen narratiivi voimistui helposti yksittäisten onnettomuuksien seurauksena, joista alettiin kertoa varoittavina esimerkkeinä, ja vahvistettiin näin kielteistä käsitystä koko kaivosalaa kohtaan. (Mt.) Koska myös oman tutkimukseni aineistona ovat sanomalehtitekstit, on kiinnostavaa tarkastella, onko aineistosta löydettävissä samansuuntaisia narratiiveja kuin Lyytimäen ym. tutkimuksessa. Kuten Jartin ym. (2017) tutkimuksessa kävi ilmi, kaivostoiminnan hyväksyttävyys on yhteydessä siihen, kuinka negatiivisina kaivoksen vaikutuksia pidetään. Näin ollen ei ole yhdentekevää, millaisia asioita julkisessa keskustelussa tuodaan esiin: kirjoitetaanko lehdissä kaivoksien toiminnasta esimerkiksi vain silloin, kun on sattunut jokin tapaturma? Mitkä näkökulmat jäävät tarkastelun ulkopuolelle?

Jartin ym. (2017) mukaan suomalaiset hyväksyvät kaivostoiminnan paremmin silloin, kun teollisuudenala ja valtiovalta toimivat yhdessä luottamuksen rakentamiseksi. Näin ollen sosiaalisen toimiluvan saavuttamiseen tarvitaan niin yhtiön kuin hallinnon taholta rakentavaa ja vastavuoroisesti hyödyttävää yhteistyötä paikallisten kanssa (mts. 36). Tutkimuskohteenani oleva Terrafamen kaivos on valtio-omisteinen Suomen Malmijalostus Oy:n pääomistuksen kautta, joten yksi mielenkiintoinen ulottuvuus tutkimuksessani on, millä tavalla omistussuhteet ja valtion rooli ovat näkyvillä julkisessa keskustelussa.

Tässä ja edeltävässä luvussa olen esitellyt sosiaalisen toimiluvan käsitteen sekä aiempia tutkimustuloksia kaivostoiminnan hyväksyttävyydestä ja siihen suhtautumisesta. Seuraavassa luvussa siirryn käsittelemään tutkimukseni toista keskeistä teoreettista lähtökohtaa, Boltanskin ja Thévenotin kehittämää oikeuttamisteoriaa ja siinä esiteltyjä oikeuttamisen maailmoja.

4. Oikeuttamisteoria

Tutkielmani tavoitteena on tarkastella Terrafamen akkukemikaalitehtaasta käytyä julkista keskustelua ja keskustelussa mahdollisesti esiintyviä ehtoja ja rajoja kaivoksen sosiaaliselle toimiluvulle. Hyödynnän tutkimusanalyysissani Luc Boltanskin ja Laurent Thévenotin kehittämää oikeuttamisteoriaa, jonka avulla pyrin selvittämään, millaisia oikeuttamisen tapoja aineiston teksteistä on löydettävissä. Boltanski ja Thévenot esittelivät teoriansa vuonna 1991 julkaistussa teoksessa *De la justification. Les économies de la grandeur*. Teoksen englanninkielinen käännös *On Justification. Economies of Worth* julkaistiin vuonna 2006. Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt käännösversion lisäksi pääasiassa Lehtosen ja Lonkilan (2008) sekä Ylä-Anttilan (2010) teoksia.

Lehtonen ja Lonkila (2008) esittelevät artikkelissaan ”Laurent Thévenot ja yhteiselon oikeutukset” Boltanskin ja Thévenotin alkuperäisteoksen (1991) pääkohdat. Lehtosen ja Lonkilan mukaan Boltanski ja Thévenot nimittävät yhteiskunnassa jaettujen arvojen tuottamaa järjestystä *valtapiireiksi* (alkukielellä *cités*). Valtapiirit ovat moraalisia järjestyksiä, jotka asettavat kriteerit oikeuttamiselle ja sopimuksen saavuttamiselle yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Mts. 344.) Ylä-Anttila (2010, 148) on puolestaan käyttänyt valtapiireistä suomennosta *oikeuttamisen maailmat*, jotka hänen mukaansa ”-- edustavat erilaisia käsityksiä yhteisestä hyvästä, joihin keskustelijat vetoavat oikeuttaessaan argumenttejaan.” Boltanskin ja Thévenotin teorian taustalla on siis ajatus siitä, että yhteiskunnallisessa keskustelussa toistuu joukko tapoja, joilla keskustelijat oikeuttavat näkemyksiään (mt.). Oikeuttamisen maailmoilla voidaan kuvata kuhunkin tilanteeseen käytettyä oikeudenmukaisuuskäsitystä, eli sama henkilö voi tilanteesta riippuen vedota moniin eri oikeuttamisen maailmoihin (ks. Lehtonen & Lonkila 2008).

Oikeuttamisteoria perustuu kuuteen erilaiseen käsitykseen yhteisen hyvän toteutumisesta: *markkinoiden, teollisuuden, kansalaisuuden, maineen, kodin ja inspiraation maailmaan* (Boltanski & Thévenot 2006). Myöhemmin teoriaa on täydennetty seitsemännellä, *ekologian maailmalla*, jota on käsitelty esimerkiksi Bruno Latour (1998). Ylä-Anttilan (2010, 152–153) mielestä ekologisen oikeuttamispuheen lisääntymistä voi pitää melko harvinaisena muutoksena, jossa kokonaan uusi arvojärjestys muokkaa ja laajentaa olemassa olevaa oikeuttamispuhetta. Toisaalta Boltanski ja Thévenot pitivät oikeuttamisen maailmojen määrää alusta lähtien avoimena, ja ekologian oikeuttamismaailman ohella teoriaan on esitetty

lisättäväksi myös *projektien maailma* (Lehtonen & Lonkila 2008, 345). Tässä tutkielmassa hyödynnän alkuperäisten kuuden oikeuttamisen maailman lisäksi ekologian maailmaa, sillä haluan tutkia, saako ekologinen oikeuttamispuhe tilaa kaivoskeskustelussa.

Olen tiivistänyt oikeuttamisen maailmojen sisällön alla olevaan taulukkoon (Taulukko 1) Boltanskin ja Thévenotin (2006, 159–211) teoksen sekä ekologian maailman osalta Latourin (1998) artikkelin perusteella.

Taulukko 1 Oikeuttamisen maailmat

Oikeuttamisen maailma	Arvokkaat asiat	Arvokkaat henkilöt
Markkinat	Raha, voitto, omistaminen	Myyjät, ostajat, liikemiehet, asiakkaat
Teollisuus	Tuottavuus, tehokkuus, ammattimaisuus, tieteellinen asiantuntemus	Asiantuntija, spesialisti, vastuuhenkilö
Kansalaisuus	Kansan tahto, yhteiset sopimukset, oikeudet, lainsäädäntö	Edustajat, jäsenet, julkiset yhteisöt
Maine	Mahdollisimman monelta ihmiseltä saatu tunnustus, menestys	Mielipidejohtaja, julkisuuden henkilö
Koti	Hierarkkiset suhteet, perinteet, perinteiset elämäntavat	Johtaja, esi-isät, vanhemmat
Inspiraatio	Välinpitämättömyys taloudellisia etuja kohtaan, uskonnollinen omistautuminen	Visionääri, taitelija
Ekologia	Ympäristönsuojelu, ympäristömyönteinen elämäntapa	Luonnonsuojelija, ympäristöaktivisti

Oikeuttamisen maailmat ovat kaikkien toimijoiden käytettävissä ja antavat keskustelijoille välineitä ymmärtää toisiaan. Esimerkiksi markkinoiden maailmasta käsin voitaisiin kiistatilanteessa verrata kahta toimenpide-ehdotusta, ja valita paremmaksi se, joka tuottaa enemmän rahaa. Toisaalta oikeuttamisen maailmat voivat myös törmätä toisiinsa ja silloin esimerkiksi kansalaisuuden maailmasta argumentoiva voisi pitää tärkeimpänä kriteerinä oikeudenmukaisuutta, eikä antaisi arvoa markkinamaailman taloudellisille perusteille. (Ylä-Anttila 2010, 152–153.) Oikeuttamisteoriassa kiistat voidaan siis nähdä kolmella tavalla (mt., tarkemmin Boltanski & Thévenot 2006, 215–236, 277–292):

1. oikeuttamismaailman sisäiset kiistat, kuten yllä mainittu toimenpide-ehdotuksien vertaaminen markkinoiden maailman kriteereillä,

2. ”tuomitseminen” eli kahden maailman yhteentörmäys sekä
3. kompromissi, jossa yhteensovitetaan eri oikeuttamisen maailmojen arvostuksia.

Oikeuttamisteoriaa on sovellettu erityisesti tutkimuksissa, joissa käsitellään julkisuudessa esiintynyttä konfliktia tai kiistatilannetta. Eeva Luhtakallio ja Tuomas Ylä-Anttila (2011) ovat kehittäneet oikeuttamisteorian pohjalta *julkisen oikeuttamisen analyysin* (JOA), jolla voidaan tutkia keskustelussa esiintyvien vaateiden moraalisia oikeutuksia. Esimerkiksi Suvi Huikuri (2011) on tutkimuksessaan tarkastellut uuden ilmastopöytäkirjan oikeutuksia Helsingin Sanomissa ja The Times of Indiassa hyödyntäen JOA:ta. Kyseisessä tutkimuksessa analyysiyksikkönä on sanomalehtiteksteissä esiintyvät argumentit (poliittiset vaateet), joille on löydettävissä puhuja ja perustelu. Näin ollen analyysissä mennään melko tarkalle tasolle, sillä yhdestä lehtitekstistä voidaan löytää useita eri vaateita. Huikurin (2011, 56) tutkimusaineisto käsitti yhteensä 100 lehtitekstiä, joista löytyi 151 vaadetta.

Oikeuttamisteoriaa voidaan kuitenkin hyödyntää myös muulla tavoin, kuin etsimällä aineistosta yksittäisten argumenttien oikeutuksia. Pertti Vehkalahti (2016, 90–93) on yhteensovittanut kehysanalyysia ja oikeuttamisteoriaa ydinvoimakeskustelua tarkastelevassa tutkimuksessaan. Hänen tutkimuksensa kohdistuu vaateiden sijaan julkisen keskustelun makrotasoon, eli hän pyrki tunnistamaan aineistosta kulttuurisesti päteväksi koettuja keskustelutapoja. Oikeuttamisteoriaa Vehkalahti käytti tulosten tulkinnan apuvälineenä, jonka avulla löydetyt kehykset voitiin yhdistää yleisimpiin oikeuttamistapoihin. Lisäksi oikeuttamisteoriaa hyödyntämällä Vehkalahti tutki, mitkä olivat sellaisia kehystämisiä, jotka jäivät aineiston ulkopuolelle tai hyvin vähäiseen rooliin. Hän löysi aineistostaan kolme kehystä, teknisen hallinnan, poliittisen päätöksenteon ja taloudellisen toiminnan kehykset, joiden pääasiallisten oikeuttamisperusteiden Vehkalahti tulkitsi tulevan teollisuuden, kansalaisuuden ja markkinoiden oikeuttamismaailmoista.

Tässä tutkielmassa käytän samantapaista lähestymistapaa kuin Vehkalahti eli hyödynnän analyysissa sekä oikeuttamisteoriaa että kehysanalyysia. Tutkimukseni on menetelmältään kehysanalyyttinen, jonka ohella oikeuttamisteoria on työkalu niin analyysin toteuttamisessa kuin tulosten tulkinnassa. Oikeuttamisteorian avulla pyrin hahmottamaan kehyksien taustalla olevia oikeudenmukaisuuskäsityksiä ja moraalisia kannanottoja. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimusaineistoni ja kuvaan tarkemmin käytettävän tutkimusmenetelmän.

5. Tutkimusaineisto ja menetelmät

Tässä luvussa kuvaan tutkielmani aineiston ja tutkimusmenetelmän. Aluksi kerron perustelut tutkimusaineistoni valinnalle ja tämän jälkeen kuvaan tarkemmin aineiston haku- ja valintaprosessin sekä aineiston sisällölliset pääpiirteet. Kolmannessa alaluvussa siirryn käsittelemään tutkimusmenetelmää.

5.1 Lehtitekstit tutkimusaineistona

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Terrafamen akkukemikaalitehtaaseen liittyvää julkista keskustelua kahdessa suomalaisessa sanomalehdessä. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitkä ovat ne keskeiset tavat, joilla akkukemikaalitehtaasta käytyä julkista keskustelua kehystetään. Lisäksi tutkin, mikä on keskustelun pohjalta hahmottuva näkemys Terrafamen kaivostoiminnan sosiaalisesta toimiluvasta.

Valitsin tutkimusaineistokseni sanomalehtitekstit useammasta syystä. Ensinnäkin sanomalehtiä voidaan pitää yhtenä julkisen keskustelun areenoista, ja kuten Seppänen ja Väliverronen (2012, 2) kuvaavat, media ei ole vain ikkuna todellisuuteen vaan ”määrittelykamppailujen kenttä”. Tällä he tarkoittavat, että media ei toimi satunnaisesti, vaan mediassa yhteiskunnan eri tahot pyrkivät saamaan läpi omia viestejään ja näin saavuttamaan julkista huomiota. Yhteiskunta myös *medioituu* viestintäteknologioiden ja -sisältöjen ollessa jatkuvasti enemmän läsnä ihmisten arjessa, ja myös yhteiskunnallisten instituutioiden ollessa niistä entistä riippuvaisempia. (Mt.) Yhteiskuntatieteellistä mediatutkimusta tarvitaan, jotta viestinnän ilmiöitä, kuten puhetapojen kontekstia, tulkitaan myös yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. (ks. Väliverronen 2015, 135–136.)

Jartin, Rantalan ja Litmasen (2014, 32) mukaan median roolia sosiaalisen toimiluvan rakentumisessa ei ole tutkimuksissa juurikaan eritelty. Ei siis voida sanoa, että tutkimusaineistoni heijastelisi suoraan yhteiskunnassa yleisesti vallalla olevaa käsitystä Terrafamen akkukemikaalitehtaasta ja sen sosiaalisesta toimiluvasta, eikä tällaisen tiedon saavuttaminen ole myöskään tutkimukseni päämääränä. Koska medially on kuitenkin valtaa vaikuttaa siihen, mistä yhteiskunnassa keskustellaan ja miten (Seppänen & Väliverronen 2012), on mielestäni perusteltua tutkia, millaisista näkökulmista käsin tutkimusaiheeni lehdistössä käsitellään. Lisäksi lehdistö muodostaa yhden olennaisen julkisen keskustelun areenan, jossa

kansalaiset voivat myös tuoda ilmi omia mielipiteitään ja osallistua vuorovaikutukseen. Näin ollen mediaa voi pitää yhtenä sosiaalista toimilupaa rakentavista vuorovaikutuksen kentistä.

Sanomalehtitekstit valikoituivat tutkimukseni aineistoksi myös käytännöllisistä syistä. Lehtitekstit ovat helposti saatavilla oleva aineisto, jonka kerääminen ei edellytä esimerkiksi erillistä tutkimuslupaa. Lähtökohtani on, että tutkimalla sekä maakuntalehden että valtakunnallisesti suurilevikkisimmän sanomalehden artikkeleja, voin saada yleiskuvan tavoista, joilla Terrafamen akkukemikaalitehtaasta käytyä keskustelua kehystetään.

5.2 Aineiston kuvaus

Tässä tutkimuksessa analyysin kohteeksi on valittu Kainuun Sanomien ja Helsingin Sanomien Terrafamen akkukemikaalitehtaaseen liittyvät lehtijutut vuosilta 2018–2020. Terrafamen monimetallikaivos sijaitsee Kainuun Sotkamossa, joten maakuntalehti Kainuun Sanomat oli selkeä valinta analyysissä tarkasteltavaksi lehdeksi. Lehdestä saadaan tietoa siitä, millaisia ajatuksia Terrafamen akkukemikaalitehdas herättää paikallisella ja alueellisella tasolla. Helsingin Sanomat valikoitui toiseksi tutkittavaksi lehdeksi, koska se on Suomen luetuin sanomalehti vuoden 2019 kokonaislevikin ollessa yli 330 000 (Media Audit Finland 2019). Näin ollen Helsingin Sanomia voi pitää valtakunnallisesti vaikuttavana yhteiskunnallisena äänenkäyttäjänä.

Valitsemaani aikaikkunaan, vuoden 2018 alusta vuoden 2020 loppuun, päädyin siksi, että investointipäätös Terrafamen akkukemikaalitehtaasta tehtiin vuonna 2018. Lisäksi samana vuonna kaivoksen pääomistaja Terrafame Group muuttui valtion erikoistehtäväyhtiöksi ja vaihtoi nimensä Suomen Malmijalostus Oy:ksi, jonka tarkoituksena on kehittää Suomen kaivos- ja akkutoimialaa. Näin ollen ennen vuotta 2018 keskustelua tehtaasta tai akkutoimialasta yleisemmin olisi todennäköisesti löytynyt selvästi vähemmän. Aikarajaus vuoden 2020 loppuun johtuu lähinnä käytännöllisistä syistä, sillä keräsin aineiston vuoden 2021 alussa ja oli selkeintä jättää kyseisen vuoden lehtitekstit aineiston ulkopuolelle. Lisäksi vuoden 2020 jutuissa oli jo tieto siitä, että Terrafamen akkutehdas aloittaa toimintansa seuraavan vuoden alkupuolella. Näin ollen tämä kolmen vuoden ajalta kerätty aineisto antaa kuvan siitä julkisesta keskustelusta, jota on käyty tehtaan ympärillä ennen varsinaisen toiminnan käynnistymistä.

Keräsin tutkimusaineiston Kainuun Sanomien ja Helsingin Sanomien digiarkistoista. Kainuun Sanomien vuoden 2018 lehtijuttuihin sain pääsyn Kansalliskirjaston digisisältöjen kautta, kun taas muiden vuosien lehtijutut olivat löydettävissä sanomalehtien omien verkkosivujen digiarkistoista. Aluksi tallensin kaikki ”Terrafame” hakusanalla löydetty lehtiartikkelit itselleni PDF-muodossa. Tämän jälkeen käytin vielä Helsingin Sanomien arkistossa hakusanoja ”kaivos” sekä ”kaivosteollisuus”, koska ”Terrafame” hakusana ei tuottanut moniakaan osumia. Näillä hakusanoilla Kainuun Sanomista löytyi kyseiseltä aikaväliltä yhteensä 151 ja Helsingin Sanomista 50 lehtijuttua. Tutkimukseni tarkka näkökulma oli aineistonkeruun aloittaessani vielä pohdinnassa, joten halusin kokonaiskuvan hahmottamiseksi perehtyä aluksi laajemmin Terrafamea käsittelevään keskusteluun. Tästä syystä en siis pyrkinyt kohdentamaan hakua alusta saakka vain akkukemikaalitehtaaseen liittyviin juttuihin.

Muutaman ensimmäisen, silmäilevän läpiluvun jälkeen aineistosta saattoi havaita useampia keskustelujen pääaiheita. Lähdin luokittelemaan aineistoa Microsoft Excel-sovelluksella listaamalla ylös lehtijuttujen otsikon, päivämäärän, luokan (uutinen, mielipidekirjoitus, pääkirjoitus, artikkeli) sekä lehtijutun keskeisen aiheen. Keskeisesti erottuvia aiheita olivat

- (1) Terrafamen lupahakemus uraanin talteenottoon ja louhintaan,
- (2) kaivoksen läheisen Nuasjärven ekologinen tila,
- (3) kaivoksen jäte- ja sulamisvesien hallinta,
- (4) Terrafamen ympäristövaikutusten arviointi- ja lupamenettelyt sekä
- (5) tuleva akkukemikaalitehdas.

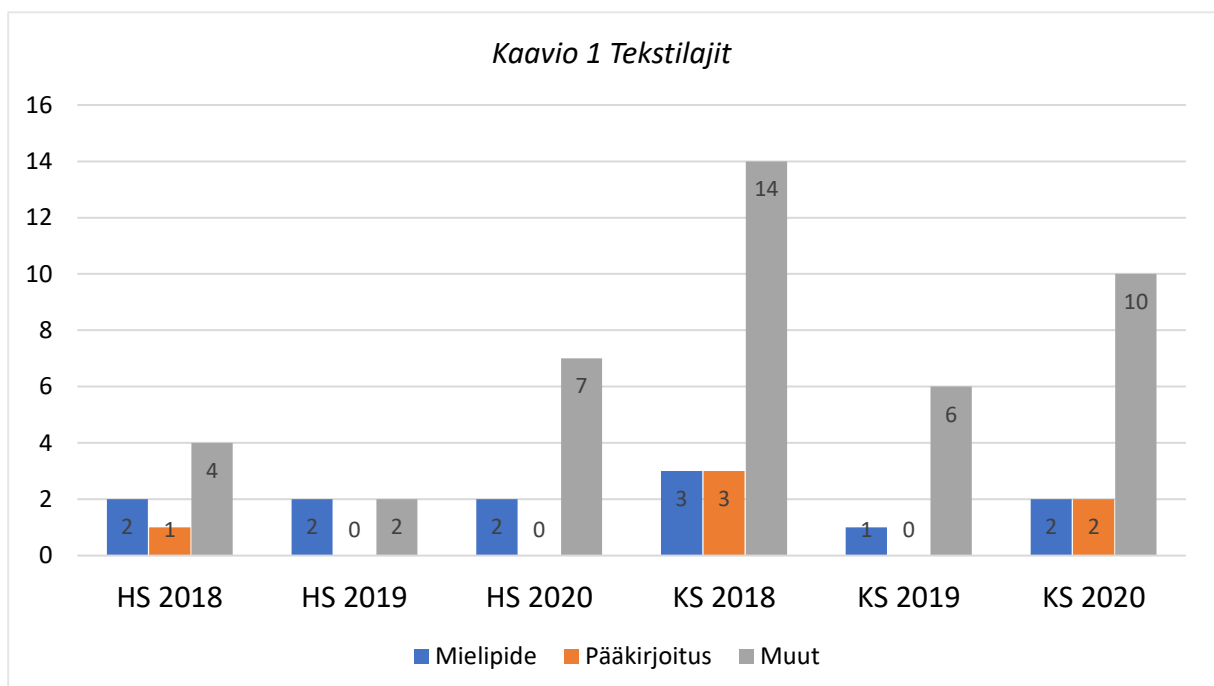
Kainuun Sanomissa Terrafamen taloudellinen tilanne ja työllistävyys olivat lisäksi yksi toistuva lehtijuttujen pääaihe.

Aineiston ensimmäisen karkean luokittelun jälkeen tutkielmani näkökulma alkoi tarkentua ja näin ollen oli selvää, että aineistossa oli tutkimukseni kannalta epäolennaisia tekstejä, joissa päätarkastelun kohteena ei ollut akkukemikaalitehdas eikä tehdasta mainittu edes sivuhuomiona. Näin ollen rajasin aineiston ulkopuolelle edellä mainittuja, rajattuja aiheita 1–4 käsittelevät lehtijutut. Esimerkiksi uraanilupaa käsittelevä pääkirjoitus ”Järkeviä päätöksiä uraanista” (KS 17.2.2018) jäi tällä perusteella aineiston ulkopuolelle. Sen sijaan aihepiiristä neljä, eli Terrafamen YVA (ympäristövaikutusten arviointi) -menettelyjä koskevista jutuista otin mukaan ne, joissa käsiteltiin tulevan akkukemikaalitehtaan ympäristölupaa. Kun aineistosta oli saatu rajattua pois tekstit, jotka eivät selkeästi koskettaneet akkukemikaalitehdasta, jäljellä oli 60 lehtijuttua. Tutkielman liitteenä (Liite 1) on taulukko,

jossa on kuvattu aineistoon mukaan otettujen tekstien otsikot, julkaisupäivämäärä sekä tekstilaji. Aineistossa esiintyneet kuvat rajasin tutkimuksen ulkopuolelle tutkimusekonomisista syistä.

Varsinaiseen aineistoon valikoituivat siis ne tekstit, joissa käsiteltiin akkukemikaalitehdasta tai siihen läheisesti liittyvää aihetta. Helsingin Sanomissa akkukemikaalitehdasta käsitteleviä juttuja oli selkeästi vähemmän, mutta artikkelit olivat keskimäärin pidempiä Kainuun Sanomien juttuihin verrattuna. Helsingin Sanomista valitsin mukaan myös sellaisia tekstejä, joissa tarkastelun kohteena oli akkutuotanto laajemmin ja Terrafamen akkukemikaalitehdas oli mahdollisesti mainittu vain sivuhuomiona. Tähän rajaukseen päädyin, koska näistä jutuista valottuu akkutuotantoon liittyvän keskustelun kontekstia. Jutuissa käsiteltiin esimerkiksi valtion mineraalipolitiikkaa ja Suomen Malmijalostus Oy:n panostusta akkuhankkeisiin, joten nämä jutut taustoittavat myös Terrafamen tehdashanketta.

Kaaviossa 1 olen kuvannut aineiston jakautumista ajallisesti ja tekstilajeittain. Kuten taulukosta nähdään, suurin osa teksteistä edustaa luokkaa ”muut” eli nämä jutut olivat tekstilajiltaan joko artikkeleita tai uutisia. Pohdin, otanko mielipidekirjoituksia lainkaan mukaan aineistoon niiden vähäisen määrän takia. Päädyin kuitenkin siihen, että niiden poisjättäminen aineistosta rajaisi aineiston ulkopuolelle todennäköisesti monia kiinnostavia näkökulmia, joita toimittajien kirjoittamissa artikkeleissa ei esiinny. Pääkirjoitukset otin mukaan samasta syystä, jonka lisäksi niissä linjataan koko lehden kantaa tiettyyn aiheeseen ja ne ovat myös siksi kiinnostavia.

5.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkielmani on menetelmältään laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmänä käytän kehysanalyysia. Kehysanalyysin avulla pyrin tutkimaan, mitkä ovat keskeiset tavat, joilla Terrafamen akkukemikaalitehtaaseen liittyvää keskustelua kehystetään. Lisäksi hyödynnän aineiston analyysissa oikeuttamisteoriaa hahmottaakseni, millaisiin oikeuttamistapoihin kehukset pohjautuvat. Kehystämisen ja oikeuttamisteorian välillä voidaan nähdä yhtäläisyyksiä: molempien lähtökohtana on tilannesidonnaisuus ja sekä kehystämistä että oikeuttamismaailmoja käytetään työkaluina arkielämän tilanteissa suuntaamiseen (Gladarev & Lonkila 2013, 377–378). Erottavana tekijänä on kuitenkin se, että oikeuttamisteoria painottaa moraalisia kysymyksiä, kun taas kehystämisessä voidaan käyttää yleisempiä kulttuurisia resursseja. Lisäksi toisin kuin kehysanalyysissa, oikeuttamisteoreettisessa tarkastelussa nähdään, että kiistojen analysointi on mahdollista rajallisella määrällä tarkastelutapoja. (Mts.)

Kuten toin esiin luvussa neljä, Pertti Vehkalahti on käyttänyt artikkelissaan ”Ilmastonmuutoksen ydinasiat: Ilmastokonsensus Fennovoima-kirjoittelussa 2007–2013” (2016, 94)¹ sekä kehysanalyysia että oikeuttamisteoriaa. Hän pohtii artikkelin toisena tutkimuskysymyksenä, millä tavalla kehysanalyysi soveltuu käytettäväksi oikeuttamisteorian yhteydessä. Vehkalahten tutkimuksen perusteella näitä kahta teoriaa voidaan hyvin hyödyntää yhdessä. Oikeuttamisen maailmojen kautta voidaan hahmottaa, kuinka argumentaatio tukeutuu julkisesti arvostettuihin perustelun tapoihin. Vehkalahti tuo kuitenkin esiin kysymyksen, olisivatko tutkimustulokset rikkaampia, jos aineistoa lähestyisi valmiin oikeuttamisteoriaan pohjautuvan kehikon kanssa. Lisäksi hän nostaa esille, että oikeuttamisteoriasta suoraan johdettujen kategorioiden käyttö olisi voinut säästää voimavaroja muuhun menetelmälliseen työhön (Mts.; Vehkalahti 2017, 93). Näihin tutkimustuloksiin perustuen käytän tässä tutkimuksessa teoriasta operationalisoitua lähestymistapaa eli en ainoastaan käytä oikeuttamisteoriaa tulosten tulkinnan apuvälineenä, vaan analyysini perustuu oikeuttamisteoriasta johdettuihin kategorioihin.

¹ Artikkelin on osa väitöskirjaa ”Pohjoisen ydinmylly: Julkinen keskustelu Fennovoiman ydinvoimalasta 2007–2013” (Vehkalahti, 2017)

5.4 Kehysanalyysi

Kehysanalyysi on erityisesti poliittisen viestinnän tutkimuksessa paljon käytetty menetelmä, joka alkoi yleistyä 1970-luvulla Yhdysvalloissa (Horsti 2005, 46). Robert Entman on lainatuimpia kehysanalyysia kehittäneitä tutkijoita ja hän määrittelee, että kehystäminen on

”joidenkin puolien valitsemista havaitusta todellisuudesta ja niiden tekemistä toisia näkyvämmäksi viestivässä tekstissä, niin että suositaan ja edistetään tiettyä ongelmanmäärittelyä, kausaalista tulkintaa, moraalista arviota ja/tai toimintasuositusta.” (1993, 52; suom. Karvonen 2000).

Karvosen (2000) mukaan kehyksen käsite tarjoaa hyvän perustyökalun mediatutkimukseen konkreettisen sovellettavuutensa ansiosta. Kehyksen käsitettä voidaan soveltaa tutkimuksessa selittämään sitä, kuinka media rakentaa esitystapansa suosimalla tiettyjä tulkintoja tapahtumasta. Kehystäminen voi tapahtua joko rutiininomaisesti tiedostamatta, tai tarkoituksellisesti, jolloin asialle valitaan sopiva viitekehys ja se saadaan näyttämään halutunlaiselta. (Mts., 78.) Kehystämistä on siis myös kontekstin eli asiayhteyden luominen esitettävälle asioille (ks. Seppänen & Väliaverronen 2012).

Empiiriseen aineistoon kehyksen käsitettä on sovellettu neljällä eri tavalla:

1. määrällisesti kehyksiä erittelemällä ja laskemalla,
2. tutkimalla olosuhteita, jotka tuottavat tiettyjä kehyksiä,
3. tutkimalla, kuinka kehykset ovat vuorovaikutuksessa vastaanottajan aiemman tiedon kanssa ja miten ne vaikuttavat tietojen tulkintaan sekä
4. tarkastelemalla, miten kehykset muuttavat yhteiskunnallisen ja kulttuurisen tason prosesseja, kuten julkista keskustelua.

Kehyksen käsitteen avulla on siis mahdollista tarkastella niin journalismin sisältöä, tuotantoa kuin vastaanottoa. (D’Angelo 2002, 873–878; Horsti 2005, 51.) Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut julkisen keskustelun sisällöstä ja siitä, millaiset puhuvat ovat kulttuurisesti päteväksi koettuja eli toistuvia kehystämisen tapoja, joilla tuotetaan usein tiedostamatta mutta systemaattisesti vallitsevaa järjestystä. Näin ollen esimerkiksi journalististen tekstien erityispiirteet tai se, kuinka yksittäinen lukija tulkitsee tekstejä, eivät ole tarkasteluni kohteena. Sen sijaan sovelletaan menetelmää myös määrällisesti kehyksiä erittelemällä ja vertailemalla, kuinka tutkimusaineistoni lehdissä käytetyt kehykset mahdollisesti eroavat toisistaan.

Kuten kehysanalyysin monista soveltamisen vaihtoehdoista käy ilmi, kehysanalyysi on joustava tutkimusmenetelmä. D’Angelon (2002) mielestä joustavuus on vahvuus, sillä se

mahdollistaa erilaisten teorioiden ja paradigmojen soveltamisen kehysanalyysin yhteydessä. Lisäksi kehysanalyysia voidaan hyödyntää varsin erityyppisissä aineistoissa. Ei siis ole vain yhtä oikeaa tapaa tehdä kehysanalyysia, mutta kuten Horsti (2005, 51) tuo esiin, kehysten erittely on tulkintaa, mikä voi aiheuttaa tulkinnanvaraisuuden ongelman. Toisaalta tulkinnanvaraisuus liittyy Horstin mielestä enemmän kehysanalyysin laadulliseen luonteeseen, eikä niinkään itse menetelmään. Näin ollen tutkimuksessa on annettava riittävästi tietoa siitä, miten analyysissa on edetty ja kuinka tuloksiin ja johtopäätöksiin päädyttiin. Tulkinnanvaraisuuden voi siis katsoa liittyvän myös tutkimuksen luotettavuuden arviointiin (esim. Sarajärvi & Tuomi 2017).

Kehysanalyysin tarkoituksena on auttaa tutkijaa havaitsemaan hallitsevat kehykset, mutta myös pyrkiä huomaamaan vaihtoehtoisia kehystämisen tapoja. Tutkijan on siis pidettävä riittävä herkkyyks aineiston analyysissa eikä väkisin lokeroida aineistoa tiettyihin kehyksiin. On myös huomattava, että tietty aineiston osa voi sisältää elementtejä, jotka voisivat sopia useampaan eri kehykseen. Näin ollen tutkijalla on oltava kykyä havaita aineistosta ne kehykset, jotka tulevat hallitseviksi toiston, näkyvyyden ja kielellisten keinojen avulla. Kehysten erittelyssä ei siis välttämättä voida saavuttaa yksimielisyyttä, mutta mitä toistuvampi ja hallitsevampi kehys on, sitä pienempi on yleensä myös tulkinnanvaraisuus. (Horsti 2005, 72; Vehkalahti 2016, 101.) Yhdeksi kehysanalyysin päätehtäväksi voikin nimetä vakiintuneiden ajatusmallien kritisoimisen tunnistamalla analyysissa itsestäänselvyksiä, jotka leimaavat arki ajattelua (ks. Harju 2019, 33).

Kehysanalyysissa on monia samankaltaisuuksia diskurssianalyysin kanssa. Horsti (2005, 60, 62) luonnehtii näitä molempia menetelmiä joustaviksi teoreettisiksi ja metodisiksi tekstin tutkimuksen työvälineiksi, joita yhdistää näkemys kielen ja muiden sosiaalisten käytäntöjen todellisuutta tuottavasta luonteesta. Käytännössä kehysanalyysissa pyritään tunnistamaan esimerkiksi erilaisia metaforia, esimerkkejä tai avainsanoja (kehystämistävälineitä), jotka ehdottavat sopivaa tapaa tarkastella asiaa (Gamson & Modigliani 1989; Vehkalahti 2016). Tämän jälkeen huomio kiinnitetään syihin ja taustoihin (järkeilyvälineisiin), eli niihin keinoihin, joilla asiaa perustellaan (mt.).

Tässä tutkimuksessa kehysanalyysia hyödyntämällä voin siis tutkia, miten Terrafamen akkukemikaalitehtaaseen liittyvää kirjoittelua ympäröidään erilaisilla tarkastelukehysillä ja minkälaisilla toisistaan poikkeavilla tavoilla kehykset asiaa määrittävät. Tutkimukseni pääpaino on laadullisessa tarkastelussa, mutta tämän lisäksi vertailen kehysjakaumaa

määrällisesti. Kehysanalyysistä voidaan muodostaa havaintomatriisi, jossa esitetään käytetyt kehystämisen- ja järjestyvälineet. Vehkalahden (2017) mielestä tämä jako on kehysanalyysin hyödyllisin puoli, koska sen avulla voidaan hahmottaa aineiston yksittäiset elementit (kehystämisenvälineet) sekä aineiston yhteys laajempiin merkitysketjuihin (järjestyvälineisiin). Kehystämisenvälineitä tarkasteltaessa voidaan kysyä ”Mistä tässä on kyse?” ja järjestyvälineitä pohdittaessa puolestaan ”Mitä asian kanssa pitäisi tehdä?” (mts. 90–91). Näiden kysymysten lisäksi kehysanalyysin konkreettisenä apuvälineenä voidaan käyttää syy-vaikutus-ratkaisuketjujen etsimistä. Vehkalahden ilmastonmuutospuhetta käsittelevässä artikkelissa (2016, 99) hän esittää esimerkkinä tällaisesta ketjusta seuraavan:

fossiilipäästöt (syy) → ilmaston hiilidioksidipitoisuus (vaikutus) → päästötön energiantuotanto (ratkaisu).

Tämän tutkimuksen aineistossa vastaava ketju voisi olla esimerkiksi:

sähköautoilun lisääntyminen (syy) → akkumineraalinen kysynnän kasvu (vaikutus) → investointien lisääminen kaivostoimintaan (ratkaisu).

Luvussa viisi alalukuineen olen kuvannut tutkimukseni aineiston ja tutkimusmenetelmäni kehysanalyysin. Seuraavassa luvussa siirryn esittelemään analyysini kulun ja tämän jälkeen tutkimukseni tulokset.

6. Analyysi ja tutkimustulokset

Tutkielmassani tarkastellaan Terrafamen akkukemikaalitehtaaseen liittyvää julkista keskustelua vuosien 2018–2020 aikana kahdessa suomalaisessa sanomalehdessä, Kainuun Sanomissa ja Helsingin Sanomissa. Tutkimuskysymykseni ovat:

- Mitkä ovat ne keskeiset tavat, joilla Terrafamen akkukemikaalitehtaasta vuosina 2018–2020 käytyä julkista keskustelua kehystetään?
- Mikä on julkisen keskustelun pohjalta hahmottuva näkemys Terrafamen kaivostoiminnan sosiaalisesta toimiluvasta?

Tässä luvussa kuvaan aineiston analyysin vaiheet, jonka jälkeen vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kutakin löydettyä kehystä käsittelevissä alaluvuissa. Tämän jälkeen vastaan omassa alaluvussaan toiseen tutkimuskysymykseen tarkastelemalla, millaisia potentiaalisia ehtoja ja rajoja sosiaaliselle toimiluvalla kehyksissä muodostuu.

6.1 Analyysin toteutus

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analyysi ovat usein yhteen kietoutuneita prosesseja (esim. Sarajärvi ja Tuomi 2017). Näin ollen tutkimusaineistoni analyysin voi ajatella alkaneen jo silloin, kun keräsin aineistoa ja pyrin täsmentämään tutkielman rajausta. Varsinaiseen tekstin järjestelmälliseen analysointiin siirryin kuitenkin vasta siinä vaiheessa, kun aineiston kerääminen oli saatu valmiiksi ja rajaus tarkentunut. Analyysin apuna käytin Atlas.ti 9-ohjelmaa, jota hyödynnetään erityisesti kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Ohjelmassa voi luoda esimerkiksi koodeja, luokitella aineistoa ryhmiin ja lisätä niihin kommentteja. Koska lähestymistapani on teorialähtöinen analyysi, muodostin aineistolle koodausluokat olemassa olevista oikeuttamisen maailmoista. Jo ensimmäisen aineiston läpiluvun jälkeen kävi selväksi, että oikeuttamisen maailmoista inspiraation, maineen ja kodin maailmasta käsin nousevia argumentaatiotapoja ei esiinny aineistossa lainkaan, tai ne ovat esillä varsin vähissä määrin. Niinpä analyysissa käytetyt koodausluokat syntyivät markkinoiden, teollisuuden, kansalaisuuden ja ekologian maailman pohjalta.

Tutkimusaineistoni löydetty kehukset pohjautuvat siis oikeuttamisen maailmoissa ilmeneville käsityksille ”yhteisestä hyvästä”. Puhe Terrafamen akkukemikaalitehtaasta jakautuu

aineistossa kolmeen tarkastelukeyhkeeseen, jotka olen nimennyt *vaurauden, vihreän teknologian ja vastuullisuuden kehyksiksi*. Olen tiivistänyt kehyksien sisällön alla olevaan taulukkoon, joka kuvaa myös niitä kehystämisen- ja järjeilyvälineitä, joiden perusteella kehykset muodostuivat.

Taulukko 2 Analyysimatriisi

Oikeuttamisen maailma	Markkinat	Teollisuus + ekologia	Kansalaisuus + ekologia
Kehys	Vauraus	Vihreä teknologia	Vastuullisuus
Keskeisimmät käsitteet	työllisyys, sijoitustoiminta, kysyntä, talouskasvu	sähköistyminen, tuotanto, ilmastonmuutos, hiilijalanjälki	sopimukset, luonnonsuojelu, läpinäkyvyys, jätteet
Esimerkit	Akkuteollisuuden lisäraha, Suomen akkuklusteri	Hiilijalanjäljen elinkaarianalyysi, EU:n ilmastotoimet	Ympäristövaikutusten arviointi, Terrafamen osakkaan rahanpesuepäily
Fraasit	Akkukemikaalien kysyntä lisääntyy ja niistä saatavat voitot kasvavat	Sähköautoilu on osa saasteetonta kaupunkikehitystä	Kaivosten ympäristölupien on oltava ajan tasalla
Metaforat	valtion pokeripeli nousu vuoristoradan pohjalta	Kainuun valo vihreän siirtymän ydin	mainekohun sammutustyö jätevuori kaatuu päälle
Perusongelma	Suomessa on paljon hyödyntämättömiä akkuminaalivarantoja	Korkeat hiilidioksidipäästöt aiheuttavat ilmastonmuutoksen	Kaivostoiminnan sosiaalisia ja ympäristöllisiä vaikutuksia ei huomioida riittävästi
Ongelman syy	Suomessa ei ole investoitu riittävästi kaivosteollisuuteen	Fossiiliset polttoaineet ja jälkeenjäänyt teknologinen kehitys	Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet vähäisiä, kaivosyhtiöt ajavat vain omaa etuaan
Seuraukset	Talous supistuu, Suomi jää jälkeen akkuteollisuuden kiihtyvässä kilpailussa	Ilmastonmuutoksen kiihtyminen	Kaivosten aiheuttamat ongelmat kaatuvat kansalaisten niskaan
Ratkaisut	Investointien lisääminen kaivostoimintaan ja jalostusasteen nostaminen	Yhteiskunnan sähköistäminen panostamalla akkuteknologioihin	Yhtiöiden asettaminen vastuuseen ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen
Moraaliset kannanotot	On hyvä, että Suomi saa akkukemikaaleista taloudellista hyötyä	Akkuteollisuus on tärkeää ilmastonmuutoksen hillitsemisen takia	Kaivosyhtiöiden toiminta on epäeettistä

Kehyksien muodostaminen lähti liikkeelle kehystämisenvälineiden, eli avainsanojen, metaforien ja esimerkkien tunnistamisella. Lukiessani aineistoa pyrin hahmottamaan, mihin oikeuttamisen maailmaan nämä perustuivat. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että esimerkiksi markkinoiden oikeutusmaailmaan kuuluviksi luokittelin sellaiset tekstit, joissa kehystämisenvälineiden taustalta saattoi havaita markkinoiden maailman arvokkaat asiat eli rahan, voiton ja talouskasvun tavoittelun. Puolestaan Vehkalahden (2016) esittelemää syy-vaikutus-ratkaisu-ketjujen

etsimistä hyödynsin hahmottaakseni, millä tavoin teksteissä perusteltiin esitettyä näkökulmaa ja millaisia mahdollisia toimenpide-ehdotuksia sekä moraalisia kannanottoja tuotiin ilmi. Myös näitä ketjuja peilasin oikeuttamisen maailmoihin pyrkimällä hahmottamaan, minkä maailman arvokkaisiin asioihin teksteissä tukeuduttiin.

Syy-vaikutus-ratkaisu-ketjujen etsiminen oli erityisen hyödyllistä rajatapauksien ratkomiseksi. Jos tietyssä tekstissä siis käytettiin kehystämismallineita, joiden olisi voinut ajatella pohjautuvan useampiin oikeuttamismaailmoihin, pyrin luokittelemaan aineiston kehukseen järkeilyvälineisiin perustuen eli pohtimalla, millainen on tekstissä esitetty perusongelma ja millaisia seurauksia sekä ratkaisuja sille esitetään. Esimerkiksi mielipidekirjoituksen *Terrafame ei kannata* (KS 14.5.2018) olisi voinut siinä esitettyjen kehystämismallineiden perusteella luokitella vaurauden kehukseen kuuluvaksi. Kuitenkin kirjoituksen syy-vaikutus-ratkaisu-ketju rakentuu seuraavasti:

investoinnit kannattamattomaan toimintaan → ympäristöongelmat → kaivoslupien uudelleenarviointi.

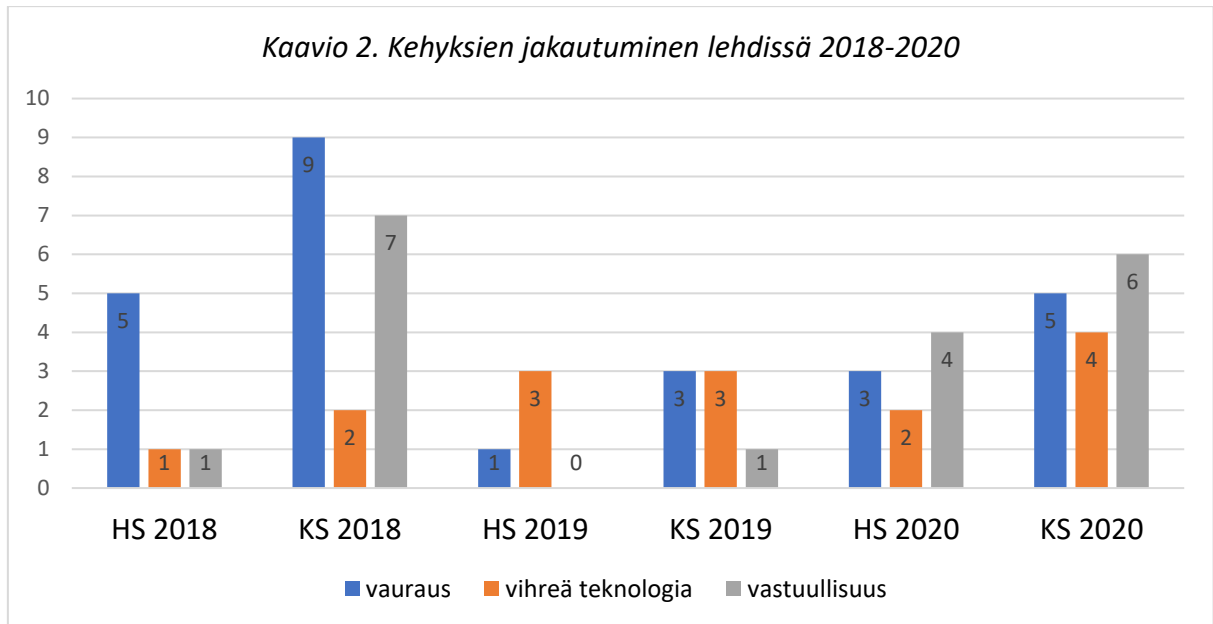
Näin ollen kirjoituksen moraaliseksi kannanotoksi voidaan ajatella kansalaisuuden maailmaan pohjautuva näkemys, jonka mukaan toimintaan, jossa ei noudateta lainsäädäntöä (tässä tapauksessa ympäristölupia), ei kuulu myöskään investoida. Tällä perusteella luokittelin tekstin vaurauden kehukseen sijaan vastuullisuuden kehukseen. Kehyksien tunnistaminen ja siihen liittyvien järkeilyketjujen hahmottaminen vaativat kuitenkin aina tutkijalta jossain määrin tulkintaa ja mielikuvitusta, kuten Vehkalahti (2017, 91) huomauttaa. Hänen mukaansa järkeily- ja kehystämismallineiden samanaikainen tarkastelu auttaa tutkijaa, sillä näin voidaan tunnistaa sekä yksittäisiä elementtejä kuin hahmottaa, miten aineisto liittyy laajempiin merkitysketjuihin.

Oikeuttamisteoriassa (Ylä-Anttila 2010; tarkemmin Boltanski & Thévenot 2006, 215–236, 277–292) esiintyy ajatus oikeuttamismaailmojen kompromissista, eli tilanteesta, jossa kahden maailman kriteerejä yhteiselle hyvälle käytetään samassa argumentissa. Tällä perusteella päädyin yhdistämään analyysissäni teollisuuden ja ekologian maailman vihreän teknologian kehityksessä ja kansalaisuuden sekä ekologian maailman vastuullisuuden kehityksessä. Aluksi pyrin tekemään analyysini tavalla, jossa jokainen kehys olisi perustunut vain yhteen oikeuttamisen maailmaan. Huomasin kuitenkin, että ekologian oikeuttamismaailmaan pohjautuvia argumentteja ei esiintynyt aineistossa käytännössä lainkaan niin, ettei samassa tekstissä olisi nojaututtu myös joko teollisuuden tai kansalaisuuden maailmaan. Ekologian maailman arvokkaat asiat, ympäristönsuojelu ja ympäristömyönteinen elämäntapa, eivät olleet

teksteissä esillä yhtä näkyvästi, kuin kansalaisuuden ja teollisuuden oikeuttamismaailmat. Ekologian maailma tulikin vastuullisuuden ja vihreän teknologian kehyksissä ilmi enemmän ikään kuin taustana, jonka pohjalle rakennettiin toisen oikeuttamismaailman argumentaatiota.

Vastuullisuuden kehyksessä Terrafamea tarkasteltiin moraalisten kysymysten kautta, jotka liittyivät esimerkiksi siihen, toimivatko Terrafame ja Suomen valtio väärin tehdessään yhteistyötä rahanpesusyytöksien kohteena olevan osaomistaja Trafiguran kanssa. Näitä kansalaisuuden maailmasta kumpuavia näkemyksiä puolestaan perusteltiin ekologian oikeuttamismaailman arvokkailla asioilla, eli tuomalla esiin epäeettisestä toiminnasta mahdollisesti aiheutuvat riskit kaivosalueen ympäristölle. Vihreän teknologian kehyksessä Terrafamen kaivostoimintaa oikeutettiin teollisuuden maailman argumenteilla, eli korostamalla esimerkiksi akkutuotannon innovatiivisuutta ja uusien tuotantomenetelmien luomia mahdollisuuksia toimia alan edelläkävijänä. Teknologiset oikeuttamisperusteet saivat puolestaan vahvistusta ekologian maailmasta, johon pohjautuen kehyksessä tuotiin esiin akkutuotannon edistämisen merkitys ympäristömyönteisenä tekona. Kolmas tutkimuksessa löydetty kehys eli vaurauden kehys pohjautuu kahden muun sijasta vain yhteen oikeuttamisen maailmaan. Kehys perustuu markkinoiden maailmaan, sillä tässä kehyksessä argumentoinnin lähtökohdana esiintyi ensisijaisesti näkökulma, jonka mukaan akkukemikaaleja tuottamalla voidaan saada lisää vaurautta esimerkiksi työpaikkojen ja verotulojen muodossa.

Löydettyjen kehysten jakautumista tutkittujen lehtien välillä olen kuvannut alla olevassa kaaviossa 2. Molemmissa lehdissä vuonna 2019 akkukemikaalitehdasta koskevia juttuja kirjoitettiin selkeästi vähemmän kuin vuosina 2018 ja 2020. Juttujen määrän ajalliseen jakautumiseen vaikuttavat tutkitulle aikavälille osuvat tapahtumat: vuonna 2018 Terrafame kertoi aikeistaan rakentaa akkukemikaalitehdas, ja tieto varmistui vuoden loppupuolella. Vuonna 2020 tehtaan ylösajo oli jo puolestaan lähempänä, mutta lisäksi kyseiselle vuodelle osui Terrafamen osaomistajaan Trafiguraan kohdistuva korruptioepäily, josta kirjoitettiin useampia juttuja molemmissa lehdissä. Vuodelle 2019 ei sen sijaan osunut akkukemikaalitehtaan osalta merkittäviä tapahtumia, mikä näkyy juttujen vähäisessä määrässä.

Vaurauden kehys esiintyi sekä Helsingin Sanomien että Kainuun Sanomien lehtijutuissa eniten. Kainuun Sanomien lehtijutuista suuri osa käsitteli Terrafamen akkukemikaalitehtaan taloudellisia vaikutuksia, kuten työllisyyden lisääntymistä ja jalostusasteen nousun tuomaa kasvupotentiaalia. Myös Helsingin Sanomissa vaurauden kehysten sisällä käsiteltiin samankaltaisia teemoja, mutta näkökulma oli useammin Terrafamen vaikutus koko Suomen talouteen, eivätkä niinkään aluetaloudelliset vaikutukset. Eroa ei voi pitää yllättävänä, sillä aluelehdessä eli Kainuun Sanomissa voidaan odottaa käsiteltävän juuri paikallisia vaikutuksia, kun taas Helsingin Sanomissa näkökulma on yleensä valtakunnallinen. Vihreän teknologian ja vastuullisuuden kehyksistä kumpikaan ei pidä molemmissa lehdissä selkeää kakkospaikkaa. Kuten taulukosta nähdään, Helsingin Sanomissa jakautuminen näiden kehysten välillä on melko tasaista, kun taas Kainuun Sanomissa vastuullisuuden kehys on korostuneessa asemassa varsinkin vuonna 2018.

Seuraavissa luvuissa käyn läpi löydetyt kehykset aineistoesimerkkien kautta. Kehyksiä käsittelevät luvut vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Näiden lukujen jälkeen tarkastelen omassa luvussaan aineistossa esiintyviä näkemyksiä Terrafamen sosiaalisen toimiluvan mahdollisista ehdoista ja rajoista. Ehtoja ja rajoja pyrin hahmottamaan pohjautuen siihen, millaisia näkemyksiä ja asenteita Terrafamea kohtaan kehyksissä esiintyy. Jartti, Rantala ja Litmanen (2014, 32) toteavat kaivosalan hyväksyttävyyttä tarkastelevassa tutkimuksessaan, että asenteelliset tekijät, kuten ympäristönsuojeluun liittyvät näkökulmat, muodostavat potentiaalisia sosiaalisen toimiluvan ehtoja ja rajoitteita. Koska tässä tutkielmassa tutkin laadullisesti julkista keskustelua, tarkoituksena ei ole muodostaa yleistettävää tietoa

Terrafamen hyväksyttävyydestä vaan tarkastelen sitä, miten kaivokseen suhtaudutaan ja mitkä tekijät voivat potentiaalisesti vaikuttaa siihen, saavuttaako kaivos sosiaalisen toimiluvan.

6.1.1 Vaurauden kehys

Vaurauden kehys on tutkimusaineistoni molemmissa lehdissä eniten esiintyvä kehys. Sen arvostukset nousevat markkinoiden maailmasta, jossa arvokkaana nähdään raha ja sellaiset ratkaisut, jotka tuhlaavat resursseja mahdollisimman vähän ja edistävät tuotantoa (Boltanski & Thévenot 2006, 194–203). Kehyksen keskiössä esiintyy näkökulma, jossa akkukemikaalitehdasta tarkastellaan taloudellisesti merkittävänä asiana. Kainuun Sanomissa korostetaan tehtaan kasvavaa merkitystä työllistäjänä Kainuussa. Helsingin Sanomissa ei sen sijaan puhuta juurikaan työntekijöiden määrästä vaan korostetaan akkukemikaalitehtaan myönteisiä vaikutuksia koko kansantalouteen.

Terrafamesta 1500 henkilön työpaikka (KS 03.05.2018)

Suomen talous voisi saada yllättävän vauhdittajan paljon parjatuista kaivoksista – mineraalivarantojen arvo on peräti 500 miljardia euroa (HS 07.02.2018)

Yllä oleva HS:n jutun otsikko paljastaa myös yhden vaurauden kehyksessä esiintyneen keskeisen piirteen: useissa jutuissa kehys rakentuu tavalla, jossa nostetaan esiin kaivostoiminnan heikko maine, mutta sitä vasten korostetaan akkukemikaalien tuomia uusia taloudellisia mahdollisuuksia.

Kun pääministeri Sipilä puhui Terrafamen ihmeestä, lenteli pilkkakirveitä. Mutta nyt ihme on täyttä totta. Kaivos on noussut kannattavaksi. Tuotanto pääsee lähes 30 000 tonniin tänä vuonna. Lisää työntekijöitä on palkattu. [–] On alkanut vakaan, kannattavan toiminnan aika. (KS 03.07.2018)

Valtion pokeripeli ongelmien kaivoksella saattaa kääntyä voitoksi (HS 17.11.2018)

Karvonen (2000, 82) on todennut, että kehystämisesä on oikeastaan kyse valikoivasta kontekstualisoinnista, joka voi näkyä esimerkiksi historian valikoivassa tulkitsemisessä. Tällöin nykyistä todellisuutta tarkastellaan tavalla, jossa korostetaan menneisyyden tiettyjä puolia ja häivytetään toisia. (Mts.) Vaurauden kehukseen kuuluvissa jutuissa Terrafamea

edeltäneen Talvivaaran ryvettynyttä mainetta ei siis tunnuta peittelevän, vaan sitä jopa korostetaan. Tästä syntyy puolestaan vaikutelma, että jutuissa halutaan tehdä eroa Terrafamen ja aiemman toimijan välille. Tämä tulee ilmi esimerkiksi yllä olevassa Kainuun Sanomien jutun sitaatissa, jossa puhutaan 'ihmeen toteutumisesta'. Lisäksi vaurauden kehyksessä keskeistä on, että lukijan huomio kiinnitetään juuri asian taloudelliseen puoleen eli kaivoksen kannattavuuden paranemiseen, kuten HS:n pääkirjoituksessa asia muotoillaan:

Vielä muutama vuosi sitten Terrafamen kaivosta Sotkamossa luonnehdittiin aiheellisesti ympäristötuhoksi ja kankkulan kaivoksi taloudellisessa mielessä. Kaivosta vaadittiin suljettavaksi. Toiminta oli kauan kannattamatonta, mutta nyt kaivoksen tulos on plussalla ja siellä aletaan tuottaa kemikaaleja sähköautojen akkuihin. (HS 30.10.2018)

Vaurauden kehyksessä voidaan tunnistaa tietynlaisia kehystämismenetelmiä, eli esimerkiksi metaforia, avainsanoja ja esimerkkejä, joita jutuissa käytetään. Kehystämismenetelmät ikään kuin asettavat tarkastelun kohteen kehykseensä ehdottamalla tiettyä tapaa ajatella asiaa (ks. Vehkalahti 2016, 99). Esimerkiksi metafora "valtion pokeripeli" aiemmassa HS:n sitaatissa asettaa kaivoksen tarkastelulle tietyn näkökulman: lukijan halutaan ymmärtävän, että kaivostoiminta on sijoitustoimintaa, jossa merkityksellistä on rahojen häviäminen tai voittaminen. Samassa Helsingin Sanomien jutussa akkukemikaalitehtaasta käytetään puolestaan nimitystä 'nisu':

Valmistuttuaan Nisu on maailman suurimpia akkukemikaalitehtaita. Tulevaisuus on rakennettu sen varaan, että sähköautojen maailmanlaajuisen kysynnän odotetaan kasvavan voimakkaasti. (HS 17.11.2018)

'Nisun' on siis määrä toimia yhtiön taloudellisen tuoton takeena. Kehyksessä akkukemikaalitehtaasta kirjoitetaankin lähinnä investointina, jonka on määrä tuottaa voittoa niin paikallisille Kainuussa kuin Suomen valtiolle. Suomen valtio on mukana sijoittamassa Terrafameen erikoistehtäväyhtiö Suomen Malmijalostus Oy:n kautta, ja yksi molemmissa lehdissä esiintyvä aihe onkin valtion harjoittama sijoitustoiminta. Malmijalostuksen toimitusjohtajan ääni pääsee myös kuuluville vaurauden kehyksessä:

Malmijalostuksen intressi on pitää Terrafame mahdollisimman vahvana, mistä Malmijalostus hyötyy mahdollisimman hyvänä tuottona siinä vaiheessa, jos enemmistöosakkuudesta luovutaan. (KS 28.8.2020)

Kehystämisen yhtenä muotona voidaan siis tarkastella myös sitä, ketkä kehyksessä esitetään keskeisinä toimijoina ja saavat näin tilaa tuoda esiin näkemyksiään. Vaurauden kehyksen jutuissa on lähes poikkeuksetta haastateltu Terrafamen toimitusjohtajaa ja muutamassa hallituksen puheenjohtajaa. Lisäksi ääneen pääsevät edellä mainittu Malmijalostuksen toimitusjohtaja sekä Suomen elinkeinoministeri, jonka roolina on lähinnä kommentoida akkutoimialan merkitystä kansantaloudelle. Vaurauden kehyksessä esimerkiksi paikallisia kainuulaisia asukkaita ei kuulla, ja ylipäätään kainuulaiset mainitaan korkeintaan sivuhuomiona akkukemikaalitehtaan työllistävien vaikutusten yhteydessä. Myöskään kansalaisjärjestöt eivät esiinny jutuissa keskeisinä toimijoina.

Kaiken kaikkiaan vaurauden kehyksen moraaliseksi kannanotoksi voi muotoilla, että akkukemikaalitehdas on hyvä asia, sillä Suomi hyötyy akkukemikaaleista taloudellisesti. Näin ollen taloudellisen hyödyn voidaan nähdä tässä kehyksessä asettavan myös ehdon kaivoksen sosiaaliselle toimiluvulle: mikäli kaivos tuottaa tulosta, on sen toiminta hyväksyttävää. On olennaista hahmottaa, millaiset asiat jätetään vaurauden kehyksessä tarkastelun ulkopuolelle, kuten kaivoksen ympäristövaikutukset. Ylipäätään perusteluja kaivoksen puolesta tai sitä vastaan esitetään kehyksessä ensi sijassa markkinoiden maailmasta käsin. Sen lisäksi kehyksessä esiintyy kuitenkin myös argumentaatiota, jonka voi nähdä pohjautuvan oikeuttamisteorian kodin maailmaan.

Olemme harvoja ellei ainoa maa, jossa sähköautojen akuissa käytettäviä mineraaleja ja metalleja löytyy. On sama analogia [akkuteollisuudessa] kuin siinä miten metsäteollisuus Suomeen aikoinaan rakentui, kiitos suomalaisen hyvän puuraaka-aineen. Nyt meillä on yhtä hyvä mahdollisuus luoda merkittävää teollisuutta ja työpaikkoja. (KS 3.6.2020)

Yllä oleva sitaatti heijastelee kodin maailman ainakin yhtä tärkeäksi miellettyä arvoa, perinteikkyyttä. Traditioiden arvostaminen tulee esiin kodin maailmassa pysyvyyden ja vakiintuneiden sosiaalisten rakenteiden kautta (Boltanski & Thévenot 2006, 165). Vaurauden kehyksessä on siis viitteitä myös siitä, että akkuteollisuuden oikeutusta perustellaan kotimaisuudella ja suomalaisten edulla, kuten vertaamalla alaa Suomelle tärkeään metsäteollisuuteen. Voidaan myös ajatella, että kehyksessä esiintyy ”Outokummun toimintakulttuurin” perintö, jolla viitataan sellaiseen yhteiskuntavastuuseen, joka on perustunut valtion omistaman teollisuuden vahvaan auktoriteettiasemaan (ks. Sairinen ym. 2016). Tällaisessa perinteisessä toimintamallissa kaivosyhtiö piti vahvasti käsissään valtaa paikallistasolla, ja keskustelut toiminnan hyväksyttävyydestä käytiin valtiovallan kanssa, eikä

julkisilla areenoilla (mts. 176–177). Outokumpulaisen kulttuurin voi nähdä ilmenevän myös siinä, ketkä vaurauden kehyksessä saavat äänensä kuuluviin; kaivosyhtiön johto sekä valtion harjoittaman sijoitustoiminnan kannalta keskeiset päättäjät.

6.1.2 Vihreän teknologian kehys

Vihreän teknologian kehyksen taustalla näkyvät teollisuuden maailmasta kumpuavat arvostukset eli esimerkiksi tutkimus, osaaminen ja tehokkuuden tavoittelu (Boltanski & Thévenot 2006, 204–206). Lisäksi kehykseen yhdistyy ekologian maailma, jonka arvokkaita asioita ovat puolestaan ympäristönsuojelu ja ympäristömyönteinen elämäntapa (Latour 1998). Ekologian maailma tulee kehyksessä esille erityisesti ilmastonmuutoksen hillinnän merkityksen korostamisena. Molemmissa tutkituissa lehdissä tämän kehyksen argumentoinnin taustalta saattoikin hahmottaa ikään kuin taustatarinan, jonka mukaan sähköautoilun lisääntyminen on ratkaisu ilmastonmuutokseen. Kaikissa jutuissa ei suoraan mainita ilmastonmuutosta, mutta näissäkin teksteissä korostetaan sitä, että sähköistyminen on erittäin tärkeää ja hyödyllistä yhteiskunnalle.

Terrafame kilpailee pienellä hiilijalanjäljellä (KS 26.10.2018)

Puhtaasta Euroopasta voi syntyä akkujen avulla malli saasteettomalle kaupunkikehitykselle. Eurooppa – ja eritoten Suomi – pystyy osoittamaan vastuunsa ja edelläkävijyytensä ekologisuudessa panostuksillaan vihreään teknologiaan. (HS 06.06.2019)

Kehystämisvälineinä tässä kehyksessä esiintyvät esimerkiksi sellaiset käsitteet kuin hiilijalanjälki, ekologisuus, hiilidioksidipäästöt ja ympäristövastuu. Voidaan ajatella, että näillä käsitteillä akkukemikaalitehtaasta käyty keskustelu pyritään asettamaan ympäristömyönteiseen valoon, jossa kaivoksen toiminta ei enää ole ympäristöongelma, vaan ennemmin ongelmien ratkaisija. Kuitenkin on huomattava, että toisin kuin vaurauden kehyksessä, suurimmassa osassa vihreän teknologian kehyksen juttuja Terrafamen historiaa entisenä Talvivaaran kaivoksena ei juurikaan tuoda esiin. Sen sijaan kehyksessä kiinnitetään huomiota siihen, että akkukemikaalien myötä kaivoksen toiminta muuttuu, jota voidaan pitää myös yhtenä tapana tehdä eroa kaivoksen aiempaan, mahdollisesti negatiivisia mielikuvia herättävään toimintaan.

Kun akkukemikaalitehdas aloittaa tuotantonsa, Terrafame muuttuu kaivoksesta pikemminkin erikoiskemian tehtaaksi, sanoo Lukkaroinen [toimitusjohtaja]. Kyseessä on kaivoksen historian suurin muutos. (HS 19.09.2019)

Kehyksessä korostuvan kaivoksen ympäristömyönteisyyden lisäksi toinen keskeinen esiin nouseva piirre on se, että kaivoksen tekniikka ja uudet innovaatiot saavat paljon huomioita. Tämä näkyy myös siinä, ketkä kirjoittavat vihreän teknologian kehyksestä käsin; Helsingin Sanomissa on useampi alan tutkijan mielipidekirjoitus, joissa he ottavat kantaa akkukemikaalien tuottamisen puolesta. Oikeuttamisteoriassa teollisuuden maailman keskeiseksi arvohenkilöksi voidaan nimittää esimerkiksi insinööriä, jolla on korkea tieteellinen asiantuntemus (Boltanski & Thévenot 2006, 206).

Suomen tulisi kasvattaa akkumetallien tuotantoa (HS 09.04.2018)

Mineraaleja tarvitaan ilmastonmuutoksen hillintään (HS 12.02.2019)

Uudet menetelmät edistävät kestäväää kaivostoimintaa (HS 19.10.2020)

Kainuun Sanomissa vihreän teknologian kehyksessä ei esiinny mielipidetekstejä. Sen sijaan samoin kuin vaurauden kehyksessä, myös näissä KS:n jutuissa ääneen pääsevät usein kaivoksen johtohenkilöt. Yhtiön tuloslukujen sijaan huomio kiinnitetään kuitenkin eri asioihin, kuten kaivoksen tuottamiin päästöihin. Jutuissa kirjoitetaan esimerkiksi kaivoksessa käytettävästä bioliotusmenetelmästä, jonka kerrotaan tuottavan vähemmän päästöjä ilmakehään muihin tuotantomenetelmiin verrattuna. Matalan hiilijalanjäljen mainitaan puolestaan olevan Terrafamen raaka-ainetuotannon vahvuus. Yksi kiinnostava seikka on myös se, kuinka paljon sähköautoista kirjoitetaan kehyksessä.

Sähköautot ovat erittäin kiinnostava asia – vaikka autot eivät olisi aiemmin kiinnostaneetkaan. Voidaan hyvillä mielin tuntea ylpeyttä, että Suomessa aletaan nyt tuottaa akkukemikaaleja nimenomaan sähköautoihin. Suomi on tällä tavalla konkreettisesti mukana jarruttamassa ilmastonmuutosta. (KS 27.10.2018)

Vaurauden kehukseen verrattuna vihreän teknologian kehyksessä akkukemikaalitehtaasta kirjoitetaan vielä selvemmin yksinomaan positiivisessa sävyssä. Tehtaan rakentamista perustellaan niin sähköautojen kysynnän kasvulla kuin sen seikan korostamisella, että sähköautojen avulla tehdään siirtymää kohti vähäpäästöisempää yhteiskuntaa. Mielenkiintoista onkin, että kehyksessä kaivoksesta kirjoitetaan ympäristömyönteisenä toimijana, mutta sen vaikutukset paikalliseen luonnonympäristöön, kuten tehtaan jätevesien käsittely, jäävät

kehysten ulkopuolelle. Tästä huolimatta jutuissa esiintyvät toistuvasti käsitteet ’vastuullinen’ ja ’kestävä’, joten voidaan pohtia, millaisen merkityksen nämä käsitteet tässä kehyksessä saavat.

Vaikka yhteiskunnallisessa toimintaympäristössä on menty vastuullisuutta korostavaan suuntaan, erilaiset tulkinnat yritysten vastuullisuudesta ovat edelleen yleisiä ja vaihtelevat esimerkiksi sen mukaan, onko määrittelijänä poliitikko, kansalainen vai yritys (Sairinen ym. 2016, 165). Tässä kehyksessä vastuulliseksi ja kestäväksi kuvaillaan toimintatapoja, jotka tukevat vihreää siirtymää. Vastuullisena toimintana näyttäytyvät esimerkiksi teknologiset innovaatiot, joiden avulla voidaan pyrkiä päästövähennyksiin. Tällä tavoin kehystämällä Terrafamen kaivostoiminta saadaan siis näyttäytymään myönteisessä valossa. Pohdin kuitenkin, että vihreä teknologia ja sähköautoilun edistäminen eivät poista kaivostoiminnan kestävyteen liittyviä perustavanlaatuisia haasteita eli uusiutumattomien luonnonvarojen rajallisuutta ja kaivoksen väistämättömiä vaikutuksia alueen ympäristöön. Vihreän teknologian kehyksessä esiintyvä näkemys vastuullisuudesta on siis ristiriidassa vahvan kestävyysajattelun kanssa, jonka mukaan luonnon resursseja ei voida korvata ihmisen tuottamalla pääomalla (ks. Sairinen ym. 2016, 170).

Terrafamen akkukemikaalitehtaan yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden voi vihreän teknologian kehyksessä nähdä rakentuvan käsitykselle, jossa yrityksellä ajatellaan olevan muitakin tärkeitä tehtäviä, kuin taloudellisen voiton tavoittelu. Näin ollen teknologista kehitystä ja ilmastonmuutoksen hillintää edistävän toiminnan voidaan myös ajatella tässä kehyksessä muodostuvan ehdoksi yhtiön sosiaaliselle toimiluvulle.

6.1.3 Vastuullisuuden kehys

Vastuullisuuden kehysten teksteissä argumentaatio rakentuu ensisijaisesti kansalaisuuden maailmasta tuleville arvostuksille, joita ovat esimerkiksi kansan tahto, poliittiset vaikutusmahdollisuudet ja oikeudenmukaisuus (Boltanski & Thévenot 2006, 185–193). Kainuun Sanomissa kehysten kautta käsitellään esimerkiksi akkukemikaalitehtaan YVA-selontekoa ja Terrafamen osaomistajaan kohdistuvia korruptioepäilyjä. Myös Helsingin Sanomissa tarkastellaan korruptioepäilyjä, mutta lisäksi kehyksestä käsin pohditaan laajemmin kaivosteollisuuden eettisyyttä ja ekologisuutta. Vastuullisuuden kehukseen yhdistyykin myös ekologian maailman arvostukset eli luonnon hyvinvoinnin ja monimuotoisuuden vaaliminen

(Latour 1998). Verrattuna kahteen muuhun kehykseen, joissa Terrafamen kaivos esitetään varsin myönteisessä valossa, vastuullisuuden kehyksessä kaivos saa osakseen myös arvostelua. Kiinnostavaa onkin se, että kehyksessä samoista oikeuttamisen maailmoista käsin argumentoivat kaksi vastakkaista mielipidettä: osassa kehyksen juttuja Terrafamen toimintaa pidetään kyseenalaisena johtuen esimerkiksi puutteellisista YVA-selvityksistä, ja osassa taas vedotaan siihen, että juuri Suomessa kaivosteollisuus toimii lainsäädännön mukaan ja noudattaa sopimuksia.

Suomeen on hiljan perustettu uusi valtionyhtiö, Suomen malmijalostus oy, edistämään kaivostoiminnan laajentumista maassamme. On erikoista, että hallitus tehtailee uutta kaivosbuumia huomioimatta kaivoksiin kohdistuvaa erittäin kriittistä kansalaiskeskustelua. (HS 10.12.2018)

Mielipiteet aiheesta Talvivaara/Terrafame on myrkytetty – ei ympäristöä (KS 22.02.2020)

Yllä olevat sitaatit ovat esimerkkejä vastuullisuuden kehyksessä esiintyvistä vastakkaisista argumenteista. Molemmat tekstit ovat mielipidekirjoituksia, joista ylemmässä tuodaan esiin, että kriittistä kansalaiskeskustelua ei oteta huomioon, kun taas Kainuun Sanomien kirjoituksessa median väitetään 'myrkyttäneen' mielipideilmaston paisuttelemalla kaivoksen ympäristöhaittoja. Kansalaisuuden maailman arvostukset tulevatkin kehyksessä näkyväksi sen kautta, että jutuissa vedotaan yleiseen mielipiteeseen kaivostoiminnasta ja pohditaan esimerkiksi kaivoksen mainetta. 'Kaivosbuumi' on puolestaan esimerkki jutuissa esiintyneistä kehystämismittareista.

Terrafamen yva-tilaisuus oli kuin varjo entisestä. Yleisön puheenvuoroja esitettiin vähän. (KS 01.11.2018)

Terrafamen yva- ja lupa-asioissa ei mitään normaalia (KS 14.11.2018)

Vastuullisuuden kehyksessä kiinnostavaa on myös se, ketkä kehyksessä esiintyvät keskeisinä toimijoina. Verrattuna kahteen muuhun kehykseen, äänessä on huomattavasti laajempi joukko eri tahoja edustavia henkilöitä. Esimerkiksi yläpuolella oleva ensimmäinen viittaus on jutusta, jossa kerrotaan akkukemikaalitehtaan ympäristövaikutusten arviointiin liittyvästä tilaisuudesta. Jutussa esiintyvät ELY-keskuksen työntekijät, kysymyksiä esittäneet kansalaiset sekä kaivoksen edustajat. Jutussa annetaan ymmärtää, että 'asiat ovat hyvin verrattuna aikaisempaan' ja ettei kriittisiä ääniä juurikaan kuulu. Sen sijaan alempi sitaatti on Puhtaiden

vesien puolesta -kansalaisliikkeen jäsenen mielipidekirjoituksen otsikko. Kirjoittaja kritisoi jutussa kaivoksen YVA-proessin lainmukaisuutta ja esittää, että ELY-keskus luo julkisuudessa valheellista kuvaa väittämällä asioiden olevan hyvin, vaikka hänen mukaansa YVA-tilaisuudessa estettiin ilmaisemasta ’väärää kysymyksiä’. Toisiin kehyksiin nähden vastuullisuuden kehys tuokin eri tavalla esiin erilaisia näkökulmia, joiden voi ajatella paljastavan myös mahdollisia intressiristiriitoja eri toimijoiden välillä. Mielestäni on kiinnostavaa pohtia, miten ja miksi samasta tilaisuudesta voidaan kirjoittaa täysin erilaisessa valossa. Samantapaista pohdintaa voidaan käydä myös niihin kehyksen juttuihin liittyen, joissa käsitellään Terrafamen osaomistajan Trafiguran rahanpesuepäilyä.

Terrafamen osakkaasta tehty rahanpesuilmoitukset yllättivät ministeriön – ”Eivät liity Terrafamen toimintaan Suomessa” (HS 21.09.2020)

Luonnonsuojeluliitto: Talvivaaran rahoittajan rahanpesuepäilyt lisäävät vaaraa jätevuoren kaatumisesta veronmaksajien päälle (KS 21.09.2020)

Myös ’Trafigura-kohusta’ kirjoitetaan siis vastuullisuuden kehyksessä kahdesta eri näkökulmasta. Toinen näkemys on varsin kriittinen, ja toisessa taas korostetaan, että tapaus ei liity Terrafamen toimintaan. Kuitenkin molemmissa jutuissa käsitellään samaa aihetta eli Trafiguraan kohdistuvia korruptioepäilyjä sekä yhtiön osallisuutta ympäristöringkoksiin. Ylempänä oleva sitaatti on jutusta, jossa nostetaan esiin, että Suomen valtio on toiminut lakien ja säännösten mukaan selvittäen yhtiön taustat sen tullessa mukaan Terrafamen osaomistajaksi. Sen sijaan Luonnonsuojeluliiton kirjoitus korostaa, että Trafigura ei ole Suomen valtiolta vastuullinen valinta kaivoskumppaniksi. Jutussa vaaditaan, että valtion olisi selvitettävä rahoitusepäselvyydet ympäristövaikutusten ja kansantalouden näkökulmasta. Kuten Entman (1993, 52) on todennut, kehystämisen valitaan jokin puoli todellisuudesta ja sitä voidaan korostaa tavalla, joka edistää tietynlaista toimintasuositusta. Tässä tapauksessa Luonnonsuojeluliitto ehdottaa, että Trafiguran toiminta on selvitettävä, sillä järjestö pitää Trafiguran toimintaa eettisesti arveluttavana. Valtion taholta ollaan sen sijaan varovaisia ja korostetaan, että rahanpesuepäilyt selvitetään viranomaisprosessissa. Tästä syntyy vaikutelma, että valtio haluaa etäännyttää itsensä kohusta. Eri näkökulmista asiaa tarkastelevat tahot pitivät siis myös tilanteen aiheuttamia seurauksia erilaisina.

Lyytimäki ym. (2021) tulivat kaivoskirjoituksia tarkastellessa tutkimuksessaan johtopäätökseen, että kaivoksissa sattuneet tapaturmat ja rikkomukset nostavat vahvemmin

esiin negatiivisen näkemyksen kaivoksia kohtaan, ja tätä narratiivia tuovat yleensä esiin yhdistykset sekä paikalliset ihmiset. Nämä havainnot tulevat esiin myös tämän aineiston vastuullisuuden kehyksessä. Pohdin, millaisia vaikutuksia tällä on Terrafamen kaivoksen sosiaaliselle toimiluvulle. Tässä aineistossa kriittiset äänet ovat marginaalissa, mutta voidaankin pohtia, mistä tämä johtuu. Yhteiskunnassa valtaa pitävät tahot saavat helpommin äänensä kuuluville ja heidän näkemyksensä korostuu ensisijaisena. Herää kysymys, kuunnellaanko kansalaisia ja onko heidän näkemyksillään merkitystä?

6.2 Sosiaalisen toimiluvan ehdot ja rajat

Yllä olevissa luvuissa olen vastannut ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni eli tarkastellut niitä keskeisiä tapoja, joilla Terrafamen akkukemikaalitehtaaseen liittyvää keskustelua kehystetään. Olen myös sivunnut toista tutkimuskysymystäni, eli sitä, mikä on julkisen keskustelun pohjalta hahmottuva näkemys Terrafamen kaivostoiminnan sosiaalisesta toimiluvasta. Tässä luvussa pyrin vetämään aiemmat havainnot yhteen, ja tarkastelen, millaisia mahdollisia ehtoja ja rajoja aineistossani muodostuu kaivoksen sosiaaliselle toimiluvulle. Syvennän vastausta pohtimalla, millä tavoin kaivoksen vastuullisuutta löydetyissä kehyksissä tulkitaan.

Tutkimuksessani Terrafamen kaivoksen sosiaaliselle toimiluvulle on löydettävissä ainakin kolmenlaisia mahdollisia reunaehtoja. Ensinnäkin vaurauden kehyksessä Terrafamen kaivosta käsitellään ensisijaisesti taloudellisena toimijana ja myös kaivoksen oikeutus perustuu kehyksessä taloudelliseen kannattavuuteen. Tässä kehyksessä sosiaalisen toimiluvan ehdoksi näyttäisi siis muodostuvan kaivoksen tuottama taloudellinen hyöty. Toiseksi vihreän teknologian kehyksessä kaivostoiminnan oikeutusta perustellaan nostamalla esiin kaivoksen ympäristömyönteisyys ja teknologian edistämisen merkitys osana ilmastonmuutoksen hillintää. Näin ollen sosiaalisen toimiluvan ehtona voidaan nähdä kaivoksen merkittävyys yhteiskunnan vihreää siirtymää tukevana toimijana. Kolmannessa löydetyssä eli vastuullisuuden kehyksessä tarkastellaan enimmäkseen kaivoksen ympäristövaikutuksia ja omistussuhteita. Tässä kehyksessä kaivoksen hyväksyttävyyttä vaikuttaisi perustuvan laajemmalle arviolle kaivoksen sosiaalisista ja ympäristöllisistä vaikutuksista, joihin yhdistyy vaatimus siitä, että kaivoksen on toimittava yhteiskunnallisesti vastuullisesti.

Kuten mm. Rytteri (2009) on todennut, yritysten yhteiskunnallinen hyväksyntä on kiinteästi yhteydessä käsitykseen yritysten yhteiskuntavastuusta. Yhteiskuntavastuuseen liittyen herää esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Mitä on yritysten vastuullinen toiminta? Riittääkö se, että yritys tuottaa voittoa omistajilleen? Millaisia tehtäviä yrityksillä on nyky maailmassa? Tulkintoja yhteiskuntavastuusta voidaan määritellä ja jäsentää monin tavoin. Tutkimukseni teoriaosuudessa olen tarkastellut Garrigan ja Melén (2004) esittämää jäsenystä, jossa on erotettu yhteiskuntavastuun välineellinen, poliittinen, yhdentävä sekä eettinen tulkinta. Seuraavaksi tarkastelen, miten yhteiskuntavastuun eri lähestymistavat ilmenevät tässä aineistossa.

Markkinoiden maailmaan pohjautuvassa vaurauden kehityksessä voi ajatella näkyvän yhteiskuntavastuun välineellisen tulkinnan, jossa merkittävimpänä asiana pidetään yrityksen tuottamaa taloudellista hyötyä. Yksi kehityksen teksteistä, Kainuun Sanomien pääkirjoitus otsikolla *Työpaikat ja päästöt rinnan Terrafamalla* (19.10.2018) tuo kuitenkin hyvin esiin yhteiskuntavastuun monitulkintaisuuden. Kirjoittajan mukaan kaivoksen tuottamiin työllisyysvaikutuksiin vaikuttaa merkittävästi akkukemikaalien tuotantoa varten rakennettavan uuden polttolaitoksen tyyppi ja teho. Kirjoituksessa tuodaan ilmi, että vähiten päästöjä tuottava nestekaasukattila olisi päästöttömin ratkaisu, mutta sen työllisyysvaikutukset olisivat vähäisimmät. Sen sijaan puuta ja turvetta käyttävä kattila toisi eniten työllisyyden kerrannaisvaikutuksia, mutta päästöt olisivat suurimmat. Kirjoitus saa pohtimaan, mitkä näkökulmat jäävät huomioimatta tekstissä. Esimerkiksi turpeen tuottamisen kestävyyttä ei pohdita lainkaan. Mieleeni herää kysymys, onko kestäväää rakentaa tulevaisuutta sellaisten työpaikkojen varaan, jotka hyvin suurella todennäköisyydellä tulevat häviämään tulevina vuosina yhteiskunnan siirtyessä uusiutuvien energianlähteiden käyttämiseen. Tämä näkökulma jää kuitenkin vaurauden kehityksen jutuissa yleisesti huomioimatta, sillä yhteiskuntavastuuta tarkastellaan kapeasta näkökulmasta, jossa esimerkiksi päätösten eettinen tarkastelu ei saa sijaa. Ylipäätään vaurauden kehityksen teksteissä esiintyi näkemys, jossa ympäristöasiat ja taloudellisuus esitettiin toisilleen vastakkaisina, vaikka voisi ajatella, että juuri ympäristöasiat huomioimalla yrityksen on mahdollista saavuttaa myös kilpailuetua markkinoilla.

Vihreän teknologian kehityksen teksteissä vastuullisuudesta kirjoitettiin huomattavasti enemmän, kuin vaurauden kehityksessä. Kehityksessä korostettiin Terrafamen kaivoksen merkitystä ympäristöystävällisenä toimijana, joka akkukemikaalien tuotannon kautta auttaa hillitsemään ilmastonmuutosta. Yhteiskuntavastuun välineellisessä tulkinnassa yritysten

ajatellaan vastaavan yhteiskunnallisiin tarpeisiin. Näin ollen tämän tulkinnan voi nähdä korostuvan vihreän teknologian kehyksessä, jossa nostetaan esiin akkukemikaalien välitön tarve yhteiskunnan sähköistymisen edistämiseksi. Toisaalta kehyksessä käsitellään myös eettisyyteen ja ekologisuuteen liittyviä näkökulmia, kuten mielipidekirjoituksessa *Suomesta Euroopan akkuteollisuuden keskus* (HS 6.6.2019). Jutussa esimerkiksi nostetaan esiin, että Suomessa toimivat kaivokset voivat olla edelläkävijöitä vastuullisuudessa, koska raaka-aineiden jäljitettävyyden merkitys on nousemassa yhä tärkeämpään asemaan. Näin ollen vastuullisuuden kehyksessä yhteiskuntavastuuta tulkitaan myös eettisestä näkökulmasta ja ylipäätään käsitys vastuullisuudesta näyttäytyy tässä kehyksessä moniulotteisempana, kuin vaurauden kehyksessä.

Vastuullisuuden kehyksessä Terrafamen kaivostoiminnan yhteiskuntavastuusta ja siihen liittyvistä aiheista kirjoitetaan selkeästi eniten. Kehyksessä yhteiskuntavastuun poliittinen tulkinta tulee esille jutuissa, jotka käsittelevät Trafigura-kohua. Esimerkiksi yhdessä KS:n artikkelissa (21.9.2020) kansanedustaja pohtii sitä, että Suomen valtion olisi Terrafamen pääomistajana pitänyt vetää tiukemmat eettiset linjaukset silloin, kun osaomistajaa etsittiin. Yhteiskuntavastuun poliittisen lähestymistavan voikin nähdä liittyvän kysymykseen vallankäytön vastuullisuudesta – millaisin perustein esimerkiksi omistajuuteen liittyviä päätöksiä tehdään? Onko merkitystä vain sillä, että osaomistajaksi ryhtyvä on valmis rahoittamaan yrityksen toimintaa? Toisessa vastuullisuuden kehyksen Trafiguraa käsittelevässä KS:n jutussa Suomen Malmijalostuksen toimitusjohtaja tuo esiin, että akkukemikaalitehdasta lähdettiin rakentamaan Trafiguran aloitteesta ja yhtiöstä on ollut hyötyä tuotantoprosesseissa sekä metallien markkinoinnissa maailmalle. Tämän näkemyksen voi nähdä yhteiskuntavastuun välineellisenä tulkintana. Puolestaan Suomen Luonnonsuojeluliitto käsittelee Trafiguran tapausta näkökulmasta, jossa Trafigura pidetään uhkana luonnolle ja pohditaan, voivatko valtion rahat valua epäilyttävälle taholle. Lähestymistapaa voi pitää yhteiskuntavastuun eettisenä tulkintana, jossa pohditaan, onko toiminta moraalisesti oikein.

Kaiken kaikkiaan näkemys Terrafamen kaivoksen sosiaalisesta toimiluvasta vaikuttaa vaihtelevan sen mukaan, kuka asiaa määrittelee, ja millaista näkökulmaa arvioija pitää ensiarvoisena. Tutkimukseni perusteella erityisesti vaurauden kehyksessä esillä olevat kaivoksen johtohenkilöt sekä omistajat tulkitsevat vastuullisuutta pitkälti välineellisen lähestymistavan kautta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Terrafamen kaivoksen toimintaa näytetään myös pitävän yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä. Tulkinta kuitenkin jättää monia

tekijöitä huomioimatta, kuten kaivostoiminnan pitkäaikaiset vaikutukset luonnonympäristöön. Vihreän teknologian kehyksessä keskeisinä toimijoina esiintyvien tutkijoiden näkemys kaivoksen vastuullisuudesta määrittyy puolestaan teknologian edistämisen ja ympäristömyönteisyyden kautta. Tätä tulkintaa ei voi yksiselitteisesti asettaa yhteen Garrigan ja Melén esittämistä lähestymistavoista, sillä kehyksessä esiintyy useampia erilaisia tulkintoja. Kuitenkin tässä kehyksessä on nähtävissä selkeästi ajatus, että yrityksellä on olemassa muitakin tärkeitä tehtäviä, kuin tuottaa voittoa. Vastuullisuuden kehyksessä esiintyi monipuolisin joukko kaivoksesta keskustelevia tahoja. Mukana oli järjestöjen edustajia, kansalaisia sekä päättäjiä. Tämä näkyi myös siinä, että vastuullisuutta ja kaivoksen yhteiskuntavastuuta tulkittiin moninaisemmin. Kiinnostavaa onkin, että vastuullisuuden kehys oli ainoa kehyksistä, jossa esiintyi kaivokseen kohdistuvia kriittisiä ääniä ja kaivoksen sosiaalisen toimiluvan kyseenalaistamista. Tämän aineiston perusteella vaikuttaa siis siltä, että mitä laajemmin yrityksen yhteiskuntavastuu ja yritykselle kuuluvat tehtävät ymmärretään, sitä todennäköisemmin yrityksen toiminta saa myös osakseen kritiikkiä ja sosiaalisen toimiluvan saavuttaminen voi vaikeutua.

7. Pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut tarkastella suomalaista kaivoskeskustelua ja siinä esiintyviä näkökulmia kaivosten yhteiskunnallisesta hyväksyttävyydestä tutkimalla Terrafamen akkukemikaalitehtaasta kirjoitettuja sanomalehtitekstejä. Analyysini pohjalta löysin aineistosta kolme erilaista kehystä, joista käsin Terrafamesta kirjoitettiin: vaurauden, vihreän teknologian ja vastuullisuuden kehykset. Vaurauden ja vihreän teknologian kehyksissä esiintyneet kaivoksen edustajat ja alan tutkijat pitivät akkukemikaalitehdasta myönteisenä asiana, joka tuo uutta teollisuutta ja talouskasvua Suomeen. Sen sijaan vastuullisuuden kehyksessä esiintyi kansalaisyhteiskunnan edustajia, jotka esittivät kritiikkiä liittyen kaivoksen sosiaalisiin ja ympäristöllisiin vaikutuksiin. Tässä luvussa pohdin työni tulosten merkitystä ja suhdetta aiempaan tutkimukseen sekä kuvaan tutkimusmenetelmän rajoituksia, aineiston vaihtoehtoisia tarkastelutapoja ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

7.1 Tuloksien arviointia suhteessa aiempaan tutkimukseen

Tutkielmani kirjallisuuskatsauksessa tarkastelin globaalisti nousussa olevaa akkuteollisuutta, jonka yksi ilmentymä Suomessa on tutkimukseni kohteena oleva Terrafamen akkutehdas. Akkuteollisuus on vahvasti sidoksissa sähköautoilun lisääntymiseen. Teoriaosuudessa pohdin, onko akkuminaalien louhinta kansalaisten silmissä mahdollisesti hyväksyttävämpää kuin muu kaivostoiminta, koska liikenteen sähköistymisen edistämistä pidetään ilmastotekona. Tutkimustuloksieni perusteella viitteitä tällaisesta ajattelusta on nähtävissä. Vihreän teknologian kehyksessä kirjoitettiin 'ylpeydestä', jota voidaan tuntea siitä, että Suomessa käynnistetään nyt materiaalien tuotanto nimenomaisesti sähköautojen akkuihin. Tutkimusaineistossa esiintyi myös näkökulma, jossa Suomessa toimivaa kaivosteollisuutta verrattiin kehittyvien maiden kaivostoimintaan. Tässä näkemyksessä pyrittiin korostamaan sitä, että Suomi on korkean osaamisen, toimivan lainsäädännön sekä viranomaisvalvonnan takia parempi paikka kaivostoiminnan ja akkutuotannon harjoittamiselle, kuin esimerkiksi maailman suurin koboltintuottajamaa Kongo. Verrattuna kongolaiseen kaivostoimintaan, jonka vakavat sosiaaliset ja ympäristölliset ongelmat ovat laajasti tiedossa (esim. Banza Lubaba Nkulu ym. 2018), suomalainen kaivostoiminta näyttää luonnollisesti hyväksyttävämpänä vaihtoehtona.

Tutkimukseni perusteella Terrafamen kaivostoimintaan kriittisesti suhtautuneet äänet kohdistuivat tässä aineistossa ensisijaisesti kaivoksen omistavien tahojen, Suomen valtion ja osaomistaja Trafiguran, epäeettisenä pidettyyn yhteistyöhön, kaivoksen puutteelliseksi koettuihin ympäristölupiin sekä akkukemikaalitehtaan YVA-menettelyyn. Kaivostoiminnan puolustajat vastasivat kritiikkiin tuomalla esiin suomalaisen kaivostoiminnan vastuullisuuden kehittyvien maiden kaivoksiin verrattuna. Pohdin kuitenkin, onko ensinnäkään mielekästä verrata Suomessa toimivia kaivoksia täysin toisenlaiseen kulttuuriin ja toimintaympäristöön? Toiseksi, mikäli kaivostoiminnan vastuullisuutta ja kestävyyttä halutaan kehittää, eikö hedelmällisempää olisi keskittyä omaan toimintaan liittyviin kehityskohtiin vertailun sijaan? Mielestäni suomalaiseen kaivostoimintaan liittyviä haasteita ei voida oikeuttaa tai vähätellä sillä perusteella, että jossain päin maailmaa asiat ovat vielä huonommin.

Rytterin (2012) mukaan Suomessa kysymys kaivosten yhteiskuntavastuusta nousi merkittävästi esille vasta Talvivaaran kaivoksen ympäristöongelmien myötä. Ongelmat saivat aikaan kriittisempää keskustelua, jossa pelkkä metallien tarve, 'käytännöllinen hyväksyttävyyys', ei enää riittänyt perusteluksi kaivostoiminnalle. Sen sijaan huomiota alettiin kiinnittää hyötyjen ja haittojen oikeudenmukaiseen jakautumiseen ja moraalisten näkökohtien merkitys kasvoi. (Mt.) Tutkimustuloksieni perusteella Terrafameen liittyvässä kaivoskeskustelussa painottuu kuitenkin edelleen käytännöllisen hyväksyttävyyden merkitys, jossa korostetaan kaivoksen tuottamia vientituloja, työpaikkoja ja verotuloja. Pohdin, liittyykö käytännöllisen hyväksyttävyyden painotus Suomessa vallitsevaan vankkaan uskoon teknis-taloudellisesta edistyksestä (ks. Vehkalahti 2017, 188). Teollisuuden oikeuttamismaailmalla on Gladarevin ja Lonkilan (2013) mukaan Suomessa lähes hegemoninen asema, joka on tullut esille myös useissa oikeuttamisteoriaan nojaavissa tutkimuksissa (esim. Vehkalahti 2017; Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016; Ylä-Anttila 2010). Vehkalahden (2017, 119) mielestä kansalaisjärjestöt eivät pysty esiintymään julkisuudessa vakuuttavasti, koska niillä ei ole sellaista uskottavaa tarkastelukehystä ja asiantuntemusta, jolla ne voisivat haastaa teollisuuden maailman argumentaatiota. Tämä havainto tulee esille myös omassa tutkimuksessani, sillä aineistossa kansalaisyhteiskunnan kriittiset äänet eivät kumpua teollisuuden oikeuttamismaailmasta, vaan kansalaisuuden ja ekologian maailmoista, jotka korostavat enemmän moraalisia näkökohtia.

Kunelius, Noppari ja Reunanen toteavat teoksessaan *Media vallan verkoissa* (2010, 21–22), että medialla on merkittävä rooli rakentaa vallan legitimizeettiä ja vaikuttaa vallan jakautumiseen. Tutkijat korostavat, että mediavallan arvioimisessa on olennaista huomioida

institutionaaliset suhteet ja käytännöt, eli esimerkiksi se, että instituutiot pyrkivät hyödyntämään mediajulkisuutta tavoitteiden saavuttamiseksi. (Mt.) Tutkimukseni aineistossa Suomen Malmijalostuksen toimijat esiintyivät vaurauden ja vihreän teknologian kehyksissä merkittävässä roolissa osoittaen tukea Terrafamen akkutehdashankkeelle. Myös poliittiset päättäjät niin kaivosalueen lähikunnissa kuin valtion tasolla puhuivat Terrafamesta pääsääntöisesti myönteisessä sävyssä. Pohdin, millainen merkitys näillä myönteisillä lausunnoilla on laajempaan mielikuvaan Terrafamesta. Kuten Kunelius ym. tuovat esiin, media voi tekemillään valinnoilla vaikuttaa siihen, kuka saa äänensä kuuluville julkisessa keskustelussa, ja sitä kautta valtaa näkemyksilleen. Mielestäni on kiinnostavaa, että vastuullisuuden kehyksessä esiintyi näkemyksiä, joiden mukaan kaivoksiin kohdistuvaa kriittistä kansalaiskeskustelua ei oteta huomioon. Tutkimusaineistossani kriittinen keskustelu jäi kuitenkin marginaaliin, mutta voidaan pohtia, johtuuko se kritiikin puutteesta, vai jätetäänkö esimerkiksi mielipidekirjoituksia julkaisematta lehdissä.

Lyytimäki ym. (2021) pohtivat tutkimuksessaan, että mikäli kaivoksien ympäristövaikutuksien aiheuttama negatiivinen julkisuus lisääntyy tulevaisuudessa, kaivostoiminnan hyväksyttävyyttä aletaan todennäköisesti kyseenalaistaa aiempaa enemmän. Tutkijat tuovat kuitenkin esiin, että niin kauan kuin kaivoksilla on merkittäviä taloudellisia hyötyjä erityisesti paikallisesti ja mineraalien tarve yhteiskunnassa lisääntyy, on todennäköisempää, että julkisessa keskustelussa ei haasteta kaivostoiminnan hyväksyttävyyttä. Tutkimustuloksieni valossa yhdyn Lyytimäen ym. ajatuksiin, sillä vaurauden ja vihreän teknologian kehyksissä esiintyneet näkemykset olivat aineistossa korostuneessa asemassa. Lisäksi en voi pitää yllättävänä, että niin Terrafame kuin Suomen Malmijalostus haluavat saada myönteistä mediajulkisuutta kaivostoiminnalle, koska tämä on näiden toimijoiden etujen mukaista. Näin ollen pidän epätodennäköisenä, että kaivoksen sosiaalisen toimiluvan haastava narratiivi nousisi mediassa vallitsevaksi – ehkä tämä voisi tapahtua, jos Terrafamen kaivos aiheuttaisi samantapaisia merkittäviä ympäristövahinkoja kuin aikoinaan Talvivaaran kaivos aiheutti.

Tutkielman kirjallisuuskatsauksessa toin esiin, että kaivoksien yhteiskunnallisesta hyväksyttävyydestä on tullut kaivosalan keskeinen tulevaisuuden haaste (esim. Mononen & Suopajarvi 2016). Kaivosalan ja yhteiskunnan suhteen on kuvattu muuttuneen alaan kohdistuvien vastuullisuusvaatimusten lisääntymisen seurauksena. Tämän tutkimuksen valossa sosiaalisen toimiluvan saavuttaminen ei kuitenkaan näyttäyty merkittävänä haasteena Terrafamen kaivostoiminnalle. Toisaalta julkisen keskustelun ja median vaikutuksesta

yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden muodostumiselle ei ole juurikaan tutkimusta (ks. Jartti ym. 2014, 32), eikä tässä tutkimuksessa esiin nousseiden näkökulmien voida ajatella heijastelevan suoraan kansalaisten yleistä mielipidettä kaivostoiminnasta. Mielestäni on kuitenkin aiheellista kysyä, millainen haaste yhteiskunnallinen hyväksyttävyys lopulta on kaivostoiminnalle. Talvivaaran ympäristöongelmat 2010-luvun alkupuolella heikensivät alan mainetta merkittävästi, mutta siitä huolimatta kaivostoiminta Sotkamossa on saanut jatkoa Terrafamen kaivoksen nimissä. Sosiaalisen toimiluvan on kuvattu perustuvan kaivostoimijan ja yhteiskunnan väliselle vuorovaikutukselliselle suhteelle (ks. Mononen & Suopajarvi 2016), mikä herättää kysymyksen: ketkä tähän vuorovaikutukseen pääsevät mukaan ja kenen ääntä kuunnellaan?

Yksi kiinnostava näkökulma kaivostoiminnan sosiaaliseen toimilupaan on tarkastella tapaa, jolla kaivoksien kestävydestä ja vastuullisuudesta keskustellaan. Tämän tutkimuksen perusteella Terrafamen kaivoksen vastuullisuudesta käydään keskustelua julkisuudessa, mutta varsinaisia vastuullisuusvaatimuksia aineistossa oli esillä melko vähän. Vihreän teknologian kehyksessä vastuullisuuspuhetta kehystettiin esimerkiksi termeillä 'energiamurros' ja 'vihreä siirtymä'. Mielestäni vihreän teknologian kehyksessä tuli esiin uudenlainen näkökulma kaivosalan vastuullisuuskeskusteluun ja näkemykseen kaivoksien hyväksyttävyydestä, koska kehyksessä korostettiin Terrafamen akkukemikaalitehtaan yhteiskunnalle edullisia puolia, eli kaivoksen ympäristöystävällisiä tuotantomenetelmiä ja akkujen raaka-aineiden tarvetta osana ilmastonmuutoksen vastaista kamppailua. Tässä kehyksessä pyrittiin myös korostamaan Terrafamen ja Talvivaaran välistä eroa tuomalla esiin, että akkukemikaalitehdas muuttaa kaivostoiminnan luonnetta oleellisesti; kaivoksesta kemiantehtaaksi. Mielestäni näkökulma on siinä mielessä harhaanjohtava, että akkutehtaasta huolimatta kaivoksella jatketaan edelleen mineraalien louhimista. Uusiutumattomien luonnonvarojen rajallisuus ja kaivostoiminnan aiheuttamat muutokset luonnonympäristöön eivät katoa sillä, että mineraalit muunnetaan akkukemikaaleiksi.

Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että tämän tutkimusaineiston valossa akkutuotanto Suomessa näyttäytyy kaivosalaan positiivisesti vaikuttavana tekijänä, joka saattaa myös mahdollisesti lisätä kaivoksien yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä. Tapaa, jolla Terrafamen akkutuotannosta kirjoitettiin osassa tutkimusaineistoa, voisi luonnehtia jopa sankaritarinaksi, jossa entinen saastuttaja muuttuu ympäristön pelastajaksi. Nähtäväksi jää, pystyykö Terrafame toimimaan

tässä roolissa, ja millaisia vaikutuksia kansalaisyhteiskunnan esiin nostamalla kritiikillä on kaivoksen tulevaisuudelle.

7.2 Tutkimusmenetelmän rajoitukset ja vaihtoehtoiset tarkastelutavat

Tämän tutkimuksen menetelmänä käytin kehysanalyysia, jonka ohella hyödynsin oikeuttamisteoriassa esiteltyjä oikeuttamisen maailmoja aineiston luokittelemiseksi. Kehysanalyysin avulla pyrin paneutumaan analyysissa siihen, millaisia kehystämisen- ja järkeilyvälineitä aineistossa esiintyi. Kehystämisenvälineet eli esimerkiksi asiasanat, metaforat ja esimerkit ovat tapoja, joilla aihe esitellään yleisölle. Järkeilyvälineet tuovat puolestaan esiin kysymyksen, mitä asian kanssa kuuluisi tehdä. Selkein hyöty kehysanalyysista tutkimuksessani oli analyysimatriisi, jonka avulla sain koottua tutkimustulokset tiiviiseen muotoon ja joka helpotti tulosten aukikirjoittamista. Analyysini oli teorialähtöinen pohjautuen oikeuttamisen maailmoin. Mielestäni tämä oli etu, mutta osin myös rajoite. Oikeuttamisteoria loi analyysille selkeät raamit, joihin perustuen lähdin tarkastelemaan aineistossa esiintyviä kehystämisen tapoja. Pohdin, olisiko aineistolähtöinen tarkastelu tuottanut aineistosta moniulotteisemman kuvan. Teorialähtöinen tutkimus ikään kuin pakottaa aineiston tiettyyn muotoon, jonka seurauksena jokin oleellinen näkökulma saattaa jäädä huomaamatta. Toisaalta aineistolähtöisenkään tutkimus ei synny tyhjiössä, vaan niin tutkijan ennakoitavat kuin aikaisempi tietämys aiheesta vaikuttavat tapaan, jolla aineistoa tarkastellaan ja analysoidaan (esim. Eskola & Suoranta 1998).

Tutkimusaineistoni vaihtoehtoisia tarkastelutapoja voi pohtia suhteessa niihin oikeuttamisen maailmoin, jotka jäivät analyysini ulkopuolelle. Maineen, inspiraation ja kodin maailmoin tukeutuvia argumentteja oli tässä aineistossa hyvin vähän. Maineen oikeuttamismaailmassa arvokkaana pidetään mielipidevaikuttajia ja muita julkkiksia eli arvon mittana on mahdollisimman monen ihmisen antama tunnustus (Boltanski & Thévenot 2006, 178–185). Yhdessä aineistoni tekstissä (KS 24.7.2020) mainitaan sähköautovalmistaja Teslan toimitusjohtaja Elon Musk, kenet voinee mieltää julkisuuden henkilöksi. Hänen kommenttejaan käytetään jutussa esimerkkinä sähköautojen kysynnän kasvusta. Toisaalta Muskin voi ajatella olevan esimerkki myös visionääristä, joita arvostetaan inspiraation maailmassa (Boltanski & Thévenot 2006, 159–164). Toisena esimerkkinä maineen maailman ilmenemisestä aineistossa voi nähdä tavan, jolla Terrafamen hallituksen puheenjohtaja Lauri Ratiiaa kuvaillaan ”Turun

telakan pelastajaksi”, joka on nyt tullut auttamaan Terrafamen uuteen nousuun (HS 17.11.2018). Kaiken kaikkiaan inspiraation ja maineen maailmoihin perustuva argumentaatio on kuitenkin aineistossa hyvin marginaalista, mikä voi kertoa niiden vähäisestä arvostuksesta julkisina oikeuttamisperusteina.

Maineen ja inspiraation oikeuttamismaailmojen lisäksi myöskään kodin maailma ei nouse tässä aineistossa merkittävään asemaan. Pidän tätä sinänsä yllättävänä, koska kaivoksien hyväksyttävyyys perustuu pitkälti alueellisiin hyötyihin (esim. Jartti ym. 2017), joten oletin, että näistä hyödyistä olisi kirjoitettu enemmän kodin maailmasta käsin. Tämän aineiston valossa hyötyjä kuvailtiin lähinnä taloudellisina eli markkinoiden maailmaan pohjautuen, eivätkä ne näin ollen liity kodin maailmassa arvokkaina pidettyihin traditioihin, perinteisiin elämäntapoihin ja patriarkaaliseen hierarkiaan (Boltanski & Thévenot 2006, 164–178). Kuitenkin juuri markkinoiden maailmaan pohjautuvassa vaurauden kehyksessä oli myös joitain viitteitä kodin oikeuttamismaailmasta, joita kuvasin ”Outokummun toimintakulttuurin” perinnöksi vaurauden kehystä käsitelleessä luvussa. Termillä viitataan valtion omistaman teollisuuden aiemmin varsin vahvaan auktoriteettiasemaan, jolle monien valtionyhtiöiden yhteiskuntavastuu on perustunut.

Vehkalahti on Fennovoiman ydinvoimalahankkeeseen liittynyttä ilmastonmuutospuhetta tarkastelleessa tutkimuksessaan (2016, 111) todennut, että hänen tutkimusaineistossaan on nähtävillä jako niin sanotusti järkiperaisten oikeuttamistapojen sekä vähemmän käytettyjen, tunnepohjaisten argumenttien välillä. Samantapainen jakolinja on nähtävillä myös tässä tutkimuksessa. Vehkalahti pohtii, mistä näiden vähemmän käytettyjen argumenttien näkymättömyys johtuu: onko kyse argumentaation voimattomuudesta vai journalismista, joka ei onnistu nostamaan esille valtavirrasta poikkeavia näkökulmia. Tämän tutkimuksen kontekstissa olisi voinut olettaa, että argumentteja muiden paikallisten elinkeinojen vaarantumisesta kaivostoiminnan takia olisi esiintynyt aineistossa, sillä paikalliset kiistat maankäytöstä ja elinkeinojen yhteensovittamisen haasteet ovat kaivosalueilla yleisiä (esim. Hast & Jokinen 2016). Toisaalta näiden näkökulmien puuttuminen johtui todennäköisesti ainakin osin tutkimusaineistoni rajauksesta. Mikäli aineistoni olisi käsittänyt kaiken Terrafamesta vuosina 2018–2020 Helsingin ja Kainuun Sanomissa kirjoitetun, olisi erilaisten näkökulmien ja aiheiden määrä ollut luonnollisesti suurempi.

Aineiston rajaamisessa on olennaista aineiston suhde tutkimuskysymykseen: onnistunut rajaus helpottaa tutkimuskysymykseen vastaamista ja koko tutkimusongelman määrittelyä. Kaiken

kattavaa aineistoa ei ole olemassa, vaan aineisto on aina rajallinen kuvaus monimutkaisemmasta todellisuudesta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009.) Tutkimukseni tuloksia ei siis voi yleistää kuvamaan kaikkea Terrafamesta käytyä julkista keskustelua, koska tutkimusanalyysi tuottaa aina yhden tulkinnan käytettyyn aineistoon, teoriaan ja tutkimusmenetelmään pohjautuen. Terrafamen akkukemikaalitehtaasta käytyä keskustelua olisikin kiinnostavaa tutkia sellaisella aineistolla, jossa Helsingin Sanomissa ja Kainuun Sanomissa vähäiseen asemaan jäänyt argumentaatio voisi olla suuremmassa roolissa. Esimerkiksi kansalaisjärjestöjen julkaisemia lehtiä tutkimalla kuva Terrafamen yhteiskunnallisesta hyväksyttävyydestä voisi todennäköisesti näyttäytyä toisenlaisena. Tämä tutkimus antaa kuitenkin vastauksia siihen, kuinka Kainuun alueen maakuntalehdessä sekä Suomen laajalevikkisimmässä sanomalehdessä tarkastellaan Terrafamen kaivostoimintaa. Vaikka median ei voida ajatella peilaavan suoraan yleisiä mielipiteitä ja asenteita, on lehdissä käytävällä julkisella keskustelulla ainakin jonkinasteinen vaikutuksensa siihen, miten kaivoksiin suhtaudutaan. Tutkielmani tuottaakin ymmärrystä siitä, millaiset näkökulmat olivat esillä vuosina 2018–2020 kaivostoiminnan ja akkuteollisuuden ympärillä käytävässä keskustelussa, ja miten ne mahdollisesti vaikuttavat Terrafamen kaivoksen sosiaaliseen toimilupaan.

7.3 Ideoita jatkotutkimukselle

Vuoden 2022 helmikuussa alkanut Venäjän hyökkäys Ukrainaan on nostanut Euroopan ja Suomen energiaomavaraisuuteen liittyvän keskustelun esille kenties näkyvämmiin kuin koskaan aiemmin (esim. Suomi on yksi eniten Venäjän energiasta riippuvaisista EU-maista, 23.2.2022; Venäjän aloittama sota Euroopassa voi horjuttaa rauhaa vieläkin laajemmin, eikä syynä ole ydinaseen uhka, 11.3.2022). Polttoaineiden hinnannousut ja pyrkimys päästä eroon venäläisestä fossiilienergiasta saattanee lisätä kiinnostusta sähköautoja kohtaan, mutta toisaalta esille nousee kysymys, kuinka energia riittää kasvavaan tarpeeseen. Ortarin ja Ryghaugin (2019) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin eurooppalaista sähköautokeskustelua, nousi esille kansalaisten huoli energian riittävästä erityisesti uusiutuvien energianlähteiden osalta. Muuttuneen turvallisuuspoliittisen tilanteen myötä tämä kysymys nousee entistä kriittisemmäksi. Jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista perehtyä tarkemmin ihmisten asenteisiin sähköautoilua kohtaan, ja tarkastella sitä, millaisia käsityksiä kansalaisilla on sähköautoilun vastuullisuudesta niin autojen tuotannon kuin energiankäytön osalta.

Mielestäni olisi myös kiinnostavaa ja tarpeellista tutkia laajemmin akkutuotantoon liittyvää julkista keskustelua. Koska Terrafamen akkukemikaalitehdas rakennettiin jo olemassa olevan kaivoksen yhteyteen, oletan, että jokin toinen akkutehdashanke voisi tuoda uudenlaisia näkökulmia sosiaalisen toimiluvan tarkasteluun. YLE uutisoi (Euroopan isoin litiumkaivos lähellä toteutumista Kaustiselle, 23.2.2021) keskipohjalaisen Keliber kaivosyhtiön tavoitteesta aloittaa litiumkaivoksen rakentaminen kesällä 2022 eteläafrikkalaisen suuryritys Sibanye-Stillwaterin 40 miljoonan rahoituksen turvin. Mikäli hanke etenee suunnitellusti, olisi mielenkiintoista tutkia, millaisia näkemyksiä paikallisilla ihmisillä on rakentamisen vaikutuksista, ja koetaanko hanke yhteiskunnallisesti hyväksyttäväksi. Toinen kiinnostava näkökulma olisi tarkastella kaivosyhtiön taloudellisten vaikutusten jakautumista ulkomaisen sijoittajan ja Suomen välillä.

Marraskuussa 2021 Suomen luonnonsuojeluliitto ilmoitti eroavansa Kestävän kaivostoiminnan verkostosta (Kaivoslaki on saatava kuntoon, 21.11.2021). Liiton mielestä vapaaehtoisuuteen perustuva verkosto ei ole kyennyt riittävästi edistämään kaivosalan kestävyyttä. Tässä tutkielmassa saatujen tulosten valossa kaivosalan eri sidosryhmillä ei ole yhtenevää käsitystä siitä, mitä vastuullinen ja kestävä kaivostoiminta tarkoittaa käytännössä. Jotta vastuullisuutta voitaisiin todellisuudessa arvioida, mielestäni olisi tärkeää selvittää yhdessä yrityksen sidosryhmien kanssa, mitä vastuullinen toiminta tarkoittaa ja millaisin kriteerein sitä voidaan mitata. Kestävän kaivostoiminnan verkoston perustaminen oli hyvä avaus tähän suuntaan, mutta verkoston toiminta ei näyttäydy uskottavana, kun kansalaisjärjestö päättää erota siitä. Toimiva yhteistyö sidosryhmien kanssa voisi myös edistää kaivoksien yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä.

8. Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut Terrafamen akkukemikaalitehtaaseen liittyvää julkista keskustelua vuosina 2018–2020 kahdessa suomalaisessa sanomalehdessä, Helsingin Sanomissa ja Kainuun Sanomissa. Tarkastelin sitä, mitkä ovat keskeisiä tapoja kehystää Terrafamesta käytyä julkista keskustelua ja millainen näkemys kaivoksen sosiaalisesta toimiluvasta tässä aineistossa muodostuu. Analyysini tuloksena on, että keskustelu Terrafamen akkukemikaalitehtaasta jakautuu kolmeen kehykseen: vaurauden, vihreän teknologian ja vastuullisuuden kehyksiin. Kehykset pohjautuvat Boltanskin ja Thévenotin (2006) teorialle oikeuttamisen maailmoista. Vaurauden kehyksessä kaivoskeskustelua käytiin markkinoiden maailmasta käsin, jossa Terrafamen taloudelliset ja työllisyysvaikutukset saivat keskeisimmän huomion. Vihreän teknologian kehys pohjautuu teollisuuden ja ekologian maailman kompromissiin. Kehyksessä korostui akkukemikaalien tuotannon merkitys ilmastonmuutoksen vastaisessa taistelussa. Vastuullisuuden kehyksessä argumentaatio rakentuu puolestaan kansalaisuuden ja ekologian maailman arvokkaille asioille. Kehyksessä pohdittiin kahta muuta kehystä moninaisemmin kaivostoiminnan vastuullisuutta ja yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Tarkasteltaessa millainen näkemys aineistossa muodostuu Terrafamen sosiaalisesta toimiluvasta, kaivoksesta kirjoitettiin lehdissä pääosin positiivisessa sävyssä ja selkeästi kriittisiä ääniä esiintyi vain vastuullisuuden kehyksessä. Tutkimustulokseni tukevatkin esimerkiksi Rytterin (2009) esittämää näkemystä, jonka mukaan yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden tulkintaan vaikuttaa merkittävästi se, millaisia asioita tulkitsija painottaa. Aineistossani vaurauden kehyksen keskeisinä toimijoina esiintyivät Terrafamen sekä kaivoksen pääomistaja Suomen Malmijalostuksen johtohenkilöt. Heidän tulkinnassaan Terrafame vaikutti saavuttavan sosiaalisen toimiluvan täyttämällä ehdon, että kaivos on voittoa tuottava yritys. Vihreän teknologian kehyksessä oli äänessä kaivosjohdon lisäksi alan tutkijoita. Kehyksessä kaivoksen yhteiskunnallinen hyväksyttävyys rakentui ehdolle, jonka mukaan Terrafamen toiminta tukee yhteiskunnan vihreää siirtymää. Vastuullisuuden kehyksessä näkyvimpinä toimijoina esiintyi päättäjien ja kaivosta edustavien tahojen sijaan kansalaisyhteiskunnan jäseniä, joista osa kyseenalaisti Terrafamen sosiaalisen toimiluvan. Heidän näkemyksessään sosiaalinen toimilupa olisi edellyttänyt eettistä toimintaa kaivoksen omistajilta, joka useimpien kehyksessä esiintyneiden tahojen silmissä ei siis toteutunut. Toisaalta vastuullisuuden kehyksessä oli myös esillä näkökulma, jossa korostettiin suomalaisten kaivosten vastuullisuutta ja korkeaa osaamista verrattuna kehittyvissä maissa harjoitettavaan kaivostoimintaan.

Lähteet

Kirjallisuus

Banza Lubaba Nkulu, C., Casas, L., Haufroid, V., De Putter, T., Saenen, N. D., Kayembe-Kitenge, T., Musa Obadia, P.,... Nemery, B. (2018). Sustainability of artisanal mining of cobalt in DR Congo. *Nature Sustainability*, 1, 495–504. doi: 10.1038/s41893-018-0139-4

Björn I., Mononen, T., & Sairinen, R. (2018). *Kaivos koettuna*. Rovaniemi: Lapland University Press.

Boltanski, L., & Thévenot, L. (2006). *On Justification. Economies of worth* (engl. C. Porter). Princeton University Press. (Alkuperäinen teos julkaistu 1991.)

D'Angelo, P. (2002). News framing as multiparadigmatic research program: A response to Entman. *Journal of Communication*, 52, 870–888. doi: 10.1093/joc/52.4.870

Dehghani-Sanij, A. R., Tharumalingam, E., Dusseault, M. B., & Fraser, R. (2019). Study of energy storage systems and environmental challenges of batteries. *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, 104, 192–208. doi: 10.1016/j.rser.2019.01.023

Eerola, T. (2014). Kaivostoiminnan vastuullisuuden ja sosiaalisen toimiluvan yhteiskunnalliset tutkimus- ja edistämishankkeet. *Alue ja Ympäristö*, 43, 86–95.

Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43, 51–58.

Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Franks, D. (2018). Yhteiskuntasuhteet globaalin kaivostoiminnan haasteena. Teoksessa Mononen T., Björn I. & Sairinen, R. (toim.), *Kaivos koettuna* (s. 17–26). Rovaniemi: Lapland University Press.

Franks, D., & Cohen, T. (2012). Social Licence in Design: Constructive technology assessment within a mineral research and development institution. *Technological Forecasting & Social Change*, 79, 1229–1240. doi: 10.1016/j.techfore.2012.03.001

- Gamson, W., & Modigliani, A. (1989). Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach. *American Journal of Sociology*, 95, 1–37. doi: 10.1086/229213
- Garriga E., & Melé D. (2004). Corporate social responsibility theories: Mapping the territory. *Journal of Business Ethics*, 53, 51–71. doi: 10.1023/B:BUSI.0000039399.90587.34
- Gladarev, B., & Lonkila, M. (2013). Justifying Civic Activism in Russia and Finland. *Journal of Civil Society*, 9, 375–390. doi: 10.1080/17448689.2013.844450
- Harju, A. (2019). *Pohjoisen kaivokset suomalaisissa sanomalehdissä*. (Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 170) [väitöskirja]. Tampere: Juvenes Print.
- Hast, S., & Jokinen, M. (2016). Elinkeinojen yhteensovittaminen – tarkastelussa kaivostoiminta, poronhoito ja luontomatkailu. Teoksessa Mononen, T., & Suopajarvi, L. (toim.), *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa* (s. 86–110). Rovaniemi: Lapland University Press.
- Hokkanen, J., Savikko, H., Koutonen, H., Rannikko, H., Rinne, T., & Pirilä, M. (2020). *Suomen mineraaliklusterin kilpailukyky- ja vaikuttavuustutkimus* (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:15). Helsinki, Valtioneuvoston kanslia.
- Horsti, K. (2005). *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa* [Väitöskirja]. Tampere: Juvenes Print.
- Huikuri, S. (2011). Kiista ilmastosta. Uuden ilmastopöytäkirjan oikeudet Helsingin Sanomissa ja The Times of Indiassa vuosina 2005–2008. *Sosiologia*, 48, 52–66.
- Jartti, T., Litmanen, T., Lacey, J., & Moffat, K. (2017). *Finnish attitudes toward mining. Citizen Survey – 2016 Results* (YFI Julkaisuja 4). Jyväskylän yliopisto ja CSIRO.
- Jartti, T., Rantala, E., & Litmanen, T. (2014). *Sosiaalisen toimiluvan ehdot ja rajat. Uudenmaan, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin maakuntien asukkaiden näkemykset kaivannaistoiminnan hyväksyttävyydestä* (SoPhi 126). Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

- Jartti, T., Sairinen R., & Litmanen, T. (2012). Kaivosteollisuus kansalaisten arvioinnissa: Millaisen kaivosalan maakuntien asukkaat haluavat? [Katsaus]. *Maaseudun uusi aika*, 2, 48–58.
- Karvonen, E. (2000). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus*, 23, 78–84.
- Kovalainen, H. (2018). Kaivostoiminnan valvonta – ELY-keskuksen näkökulma. Teoksessa Mononen T., Björn I., & Sairinen, R. (toim.), *Kaivos koettuna* (s. 80–84.) Rovaniemi: Lapland University Press.
- Kunelius, R., Noppari, E., & Reunanen, E. (2010). *Media vallan verkoissa* (Toinen, korjattu painos). Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö, tiedotusopin laitos.
- Latour, B. (1998). To Modernize or Ecologize? That’s the question. Teoksessa Braun, B., & Castree, N. (toim.), *Remaking Reality: Nature at the Millenium* (s. 220–235). London: Routledge
- Laukkonen, J., & Törmä, H. (2014). *Suomen kaivosalan vaikuttavuuden kehitys ja haasteet vuosina 2010–2020* (Raportteja 136). Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.
- Lehtonen, T-K., & Lonkila, M. (2008). Laurent Thévenot ja yhteiselon oikeutukset. *Sosiologia*, 45, 342–346.
- Luhtakallio, E., & Ylä-Anttila, T. (2011). Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä. *Sosiologia*, 1, 34-51.
- Lyytimäki, J., Benighaus, L., Gómez, J., Benighaus, C., Kauppi, S., Kotilainen, J. M.,... del Rio, V. (2021). Mining in the Newspapers: Local and Regional Media Representations of Mineral Exploration and Mining in Finland, Germany, and Spain. *Mining, Metallurgy & Exploration*, 38, 1831–1843. doi: 10.1007/s42461-021-00453-4
- Mason C. M., Paxton G., Parsons R., Parr J. M., & Moffat K. (2014). “For the benefit of Australians”: Exploring national expectations of the mining industry. *Resources Policy*, 41, 1–8. doi: 10.1016/j.resourpol.2014.01.008
- McCollum, D., Krey, V., Kolp, P., Nagai, Y., & Riahi, K. (2014). Transport electrification: A key element for energy system transformation and climate stabilization. *Climatic Change*, 123, 651–664. doi: 10.1007/s10584-013-0969-z

- Mononen T. (2012). Kaivostoiminnan luonnonvara- ja ympäristökysymykset maaseudulla – esimerkkinä Pampalon kultakaivos. *Maaseudun uusi aika*, 2, 21–36.
- Mononen, T., & Sairinen, R. (2011). Kaivostoiminta ja paikallisen hallinnan haaste. *Terra*, 3, 3–5. Helsinki: Suomen maantieteellinen seura.
- Mononen, T., & Suopajarvi, L. (2016). *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Ortar, N., & Ryghaug, M. (2019). Should All Cars Be Electric by 2025? The Electric Car Debate in Europe. *Sustainability*, 11, 1868. doi: 10.3390/su11071868
- Owen, J. R., & Kemp, D. (2013). Social license and mining: A critical perspective. *Resources Policy*, 38, 29–35. doi: 10.1016/j.resourpol.2012.06.016
- Parsons R., Lacey J., & Moffat K. (2014). Maintaining legitimacy of a contested practice: How the minerals industry understands its ‘social licence to operate’. *Resources Policy* 41(1), 83–9
- Pellegrino, C. & Lodhia, S. (2012). Climate change accounting and the Australian mining industry: exploring the links between corporate disclosure and the generation of legitimacy. *Journal of Cleaner Production*, 36, 68–82. doi: 10.1016/j.jclepro.2012.02.022
- Peltonen, L. (2016). Kaivostoiminnan legitimitietin muotoutuminen: paikallisesta hyväksyttävyydestä yhteiskuntakelpoisuuden ymmärtämiseen. Teoksessa Mononen, T. & Suopajarvi, L. (toim.), *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa*. (s. 135–159.) Rovaniemi: Lapland University Press.
- Pietikäinen, S., & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Prno, J. (2013). An analysis of factors leading to the establishment of a social licence to operate in the mining industry. *Resources Policy*, 38, 577–590. doi: 10.1016/j.resourpol.2013.09.010
- Rantala, E., Jartti, T., & Litmanen, T. (2016). Uskomuksista ja oletuksista tutkittuun tietoon: Kaivostoiminnan yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden kvantitatiivinen tutkiminen. Teoksessa Mononen, T. & Suopajarvi, L. (toim.), *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa* (s. 113–134). Rovaniemi: Lapland University Press.

- Rytteri, T. (2012). Suomessa toimivien kaivosyhtiöiden vastuustrategiat ja yhtiöihin kohdistuvat odotukset. *Alue ja ympäristö*, 41, 54–67.
- Rytteri, T. (2009). Valtionyhtiön yhteiskunnallinen hyväksyttävyys – tapaus Kemijärven sellutehdas. *Terra*, 121, 273–284. Helsinki: Suomen maantieteellinen seura.
- Sairinen, R., Mononen, T., & Björn, I. (2018). Kokemuksen avaama kaivos. Teoksessa Mononen T., Björn I. & Sairinen, R. (toim.), *Kaivos koettuna* (s. 161–172.) Rovaniemi: Lapland University Press.
- Sairinen, R., Rytteri, T., & Ziessler-Korppi, S. (2016). Kaivostoiminnan yhteiskuntavastuu – kokemuksia maailmalta ja Suomesta. Teoksessa Mononen, T. & Suopajarvi, L. (toim.), *Kaivos suomalaisessa yhteiskunnassa* (s. 160–186.) Rovaniemi: Lapland University Press.
- Sarajarvi, A., & Tuomi, J. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Seppänen, J., & Väliverronen, E. (2012). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Vasara, H. (2021). *Kaivosteollisuuden toimialaraportti 2021* (TEM Toimialaraportit 2021:4). Helsinki, Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-655-0>
- Vasara, H. (2020). *Kevään 2020 toimialojen näkymät: Kaivosala* [verkkajulkaisu]. Helsinki, Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020060240174>
- Vasara, H. (2019). *Kaivosalan toimialaraportti 2019* (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019:57). Helsinki, Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-462-4>
- Vehkalahti, P. (2017). *Pohjoisen ydinmylly: Julkinen keskustelu Fennovoiman ydinvoimalasta 2007–2013* (Acta Universitatis Tamperensis 2315) [väitöskirja]. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Vehkalahti, P. (2016). Ilmastonmuutoksen ydinasiat. Ilmastokonsensus Fennovoimakirjoittelussa 2007–2013. *Media & viestintä*, 39, 93–116.
- Väliverronen, Esa. (2015). Media-analyysi ympäristötutkimuksessa. Teoksessa Massa, I. (toim.), *Polkuja Yhteiskuntatieteelliseen Ympäristötutkimukseen* (s. 135–136). Helsinki: Gaudeamus.

Ylä-Anttila, T., & Luhtakallio, E. (2016). Justifications Analysis: Understanding Moral Evaluations in Public Debates. *Sociological Research Online*, 21, 1–15. doi: 10.5153/sro.4099

Ylä-Anttila, T. (2010). *Politiikan paluu: Globalisaatioliike ja julkisuus* [Väitöskirja]. Tampere: Vastapaino.

Verkkolähteet

Euroopan isoin litiumkaivos lähellä toteutumista Kaustiselle. (23.2.2021). Yle Uutiset. Haettu 17.3.2022 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11804699>

Jälleen suuri investointi sähkö-autoihin Suomessa: Valtion kaivosyhtiö Terrafame rakentaa 240 miljoonan euron akkukemikaalitehtaan. (26.10.2018). Helsingin Sanomat. Haettu 18.4.2022 osoitteesta: <https://www.hs.fi/paivanlehti/26102018/art-2000005877200.html>

Kaivoslaki on saatava kuntoon. (21.11.2021). Suomen luonnonsuojeluliitto [Tiedote]. Haettu 15.4.2022 osoitteesta: <https://www.sll.fi/2021/11/21/kaivoslaki-on-saatava-kuntoon-suomen-luonnonsuojeluliitto-eroaa-kestavan-kaivostoiminnan-verkostosta/>

Kaivoslaki Nyt-kansalaisaloite. (22.1.2019). Kansalaisaloite.fi [Verkkosivu]. Haettu 2.11.2021 osoitteesta: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/3795>

Kaivosvastuujärjestelmän toimintaperiaatteet. (16.2.2017). Kestävän kaivostoiminnan verkosto [Verkkojulkaisu]. Haettu 15.1.2022 osoitteesta: <https://www.kaivosvastuu.fi/toimintaperiaatteet/>

Kokkolan kobolttijalostamon omistaja vaihtuu – taustalla akkujen kysyntä. (24.5.2019). Yle uutiset. Haettu 19.10.2021 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10799956>

Media Audit Finland. (2019). *Levikkitilasto 2019*. Haettu 30.11.2021 osoitteesta: <https://mediaauditfinland.fi/tilastot/>

Suomi on yksi eniten Venäjän energiasta riippuvaisista EU-maista. (23.2.2022). Yle uutiset. Haettu 16.3.2022 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-12328857>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2.6.2020). *Lisätalousarviossa iso satsaus akkuteollisuuteen: Vastuullisen akkuteollisuuden kehittäminen tuo työpaikkoja ja verotuloja* [Tiedote]. Haettu 20.10.2021 osoitteesta: <https://tem.fi/-/lisatalousarviossa-iso-satsaus-akkuteollisuuteen-vastuullisen-akkuteollisuuden-kehittaminen-tuo-tyopaikkoja-ja-verotuloja>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2021). *Kansallinen akkustrategia 2025* (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:2). Haettu 12.3.2022 osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-635-2>

Valtiontalouden tarkastusvirasto. (2021). *Näkökulmia kestävään kaivostoimintaan Suomessa* (Valtiontalouden tarkastusviraston näkökulmat 2/2021). Haettu 15.3.2022 osoitteesta: <http://urn.fi/urn:isbn:978-952-499-504-7>

Venäjän aloittama sota Euroopassa voi horjuttaa rauhaa vieläkin laajemmin, eikä synnä ole ydinaseen uhka. (11.3.2022). Helsingin Sanomat. Haettu 16.3.2022 osoitteesta: <https://www.hs.fi/visio/art-2000008668556.html>

World Economic Forum. (2019). *A Vision for a Sustainable Battery Value Chain in 2030: Unlocking the Full Potential to Power Sustainable Development and Climate Change Mitigation* (Insight Report). Haettu 22.11.2021 osoitteesta: <https://www.globalbattery.org/publications/>

Liitteet

Liite 1. Aineistotaulukko

Kainuun Sanomat		
Otsikko	Päivämäärä	Tekstilaji
Akkukemikaalitehtaan yva-menettely käynnistymässä	21.3.2018	Uutiset
Terrafamelle tulee uutena ammoniakki	17.4.2018	Uutiset
Lisää työtä, liikevaihtoa, kemikaaleja ja melua	25.4.2018	Uutiset
Lintilä: Terrafamesta odotettavissa hyviä lukuja vapun jälkeen	27.4.2018	Uutiset
Terrafamesta 1500 henkilön työpaikka	3.5.2018	Uutiset
Terrafame ei kannata	14.5.2018	Mielipide
Valtio keskittää sijoituksiaan akkualan hyväksi	19.5.2018	Uutiset
Kunta vaatii tarkkoja selvityksiä Terrafamen jätteistä	31.5.2018	Uutiset
Terrafamen akkukemikaali-YVA etenee	18.6.2018	Uutiset
Nikkelikaivoksen vuoristoratavaihe on ohi	3.7.2018	Mielipide
Suotuisasta kehityksestä on useita merkkejä	28.7.2018	Uutiset
Terrafame yhä tukevammin jaloillaan	28.7.2018	Pääkirjoitus
Terrafamen ylösajo on onnistunut	25.8.2018	Uutiset
Työpaikat ja päästöt rinnan Terrafamella	19.10.2018	Pääkirjoitus
Terrafame tarttuu tuhdisti akkubisnekseen	26.10.2018	Pääkirjoitus
Terrafame kilpailee pienellä hiilijalanjäljellä	26.10.2018	Uutiset
"Tekijät saadaan, kun kaikki keinot käyttöön"	26.10.2018	Uutiset
Tärkeitä osia sähköautoon	27.10.2018	Uutiset
Asiat hyvin verrattuna aikaisempaan	1.11.2018	Uutiset
Terrafamen yva- ja lupa-asioissa ei mitään normaalia	14.11.2018	Mielipide
Henna Virkkunen Kainuussa: Terrafamen tehdas tärkeä askelkoko Euroopan akkuteollisuudelle	18.5.2019	Uutiset
Terrafamen tehtaalle on tulossa uusi energialaitos – energia tuotetaan ainakin osittain kainuulaisella puulla	19.6.2019	Uutiset
Kolumni: Kaksi isoa huolta, mutta myös monta hyvää Kainuussa	9.7.2019	Mielipide
Toimitusjohtaja kommentoi Terrafamen miljoonatappioita: Ei syytä huoleen, kyse globaalin kauppasodan aiheuttamasta epävarmuudesta	26.7.2019	Uutiset
Nikkelin hinnan hurja nousu on herkkua Terrafamelle	21.8.2019	Uutiset
Terrafame on enemmän kemiantehdas kuin kaivos – akkukemikaalitehtaan myötä ero vain kasvaa	23.11.2019	Uutiset
Komissio hyväksyi miljardien tuen akkualan tutkimukseen – Terrafame mukana Suomen osuudessa, josta rahoitus päätös ensi vuonna	10.12.2019	Uutiset
Viime vuoden tulosluvut osoittavat, että Terrafamella riittää yhä töitä toiminnan vakauttamisessa	21.2.2020	Pääkirjoitus

Lukijan mielipide: Mielipiteet aiheesta Talvivaara/Terrafame on myrkytetty – ei ympäristöä	22.2.2020	Mielipide
Terrafamen Lukkaroinen akkuteollisuuden lisäraha: alan rakentumisessa on samaa kuin aikoinaan metsäteollisuudessa	3.6.2020	Uutiset
Suomeen halutaan jopa miljardin euron investoinnit akkuteollisuuteen – 300 miljoonaa valtion rahaa vasta sysää hankkeet liikkeelle	8.6.2020	Uutiset
Terrafamen nikkeliä Teslan akkuihin? Kaivosyhtiö sanoo tuottavansa "vastuullista nikkeliä", ja uskoo että sille on ostajia	24.7.2020	Uutiset
Terrafame pudottaa päästöjään lämmöntuotannossa	6.8.2020	Uutiset
Omistajat sijoittavat Terrafameen 115 miljoonaa euroa lisää, jotta akkukemikaalien tuotanto saadaan käynnistettyä	28.8.2020	Uutiset
Terrafame kohentaa kasvojaan – hiilijalanjälki alan teollisuuden pienin	18.9.2020	Uutiset
Suomen valtiolla on Talvivaarassa skandaalinkäryinenkaivoskumppani – Trafiguran rahanpesuepäilyt eivät tulleet yllätyksenä	21.9.2020	Uutiset
Terrafame ei kaipaisi yhtään lisää mainekohua –osaomistaja Trafigura taas rahanpesututkimusten kohteen	21.9.2020	Pääkirjoitus
Luonnonsuojeluliitto: Talvivaaran rahoittajan rahanpesuepäilyt lisäävät vaaraa jätevuoren kaatumisesta veronmaksajien päälle	21.9.2020	Mielipide
Terrafamen pääomistaja ei ole huolissaan Trafigura-kohusta – ”Yhtiön taustat tutkittiin huolellisesti”	21.9.2020	Uutiset
Akkukemikaalitehtaalle palkattu jo 130 työntekijää – tehdas on yksi maailman suurimmista sähköautojen akuissa käytettävien akkukemikaalien tuotantolinjoista	27.10.2020	Uutiset
Kaikilla kaivoksilla parantamisen varaa, eniten vesienhallinnassa – kaivokset matkalla kohti vastuullista toimintaa	23.11.2020	Uutiset

Helsingin Sanomat		
Otsikko	Päivämäärä	Tekstilaji
Suomen talous voisi saada yllättävän vauhdittajan paljon parjatuista kaivoksista – mineraalivarantojen arvo on peräti 500 miljardia euroa	7.2.2018	Uutinen
Suomen tulisi kasvattaa akkumetallien tuotantoa	9.4.2018	Mielipide
Valtio alkaa kehittää kaivos- ja akkutoimialaa entistä tarmokkaammin – uuden yhtiön nimi on Suomen Malmijalostus	18.5.2018	Uutinen
Jälleen suuri investointi sähkö autoihin Suomessa: Valtion kaivos yhtiö Terrafame rakentaa 240 miljoonan euron akkukemikaalitehtaan	25.10.2018	Uutinen
Terrafamen talous näyttää nyt erilaiselta kuin muutama vuosi sitten	30.10.2018	Pääkirjoitus
Valtion pokeripeli ongelmien kaivoksella saattaa kääntyä voitoksi	17.11.2018	Uutinen
Avolouhokset uhkaavat luontoa jopa Saimaan rannoilla ja Lapin arvokkaimmilla matkailu- ja tunturialueilla	10.12.2018	Mielipide
Mineraaleja tarvitaan ilmastonmuutoksen hillintään	12.2.2019	Mielipide
Suomi on ainoa Euroopan maa, jonka maaperästä nousee tulevaisuuden alkuainetta – Ruotsissa akkuteollisuus naureskelee hidasliikkeiselle Suomelle	18.5.2019	Uutiset
Suomesta Euroopan akkuteollisuuden keskus	6.6.2019	Mielipide
Valo yössä	6.12.2019	Uutiset

Lähes jokaisella meistä on todennäköisesti laite, jossa on kongolaista kobolttia – lapset kaivavat metallia onkaloissa, jotka voivat olla kymmeniä metriä syviä	18.1.2020	ulkomaat
The Guardian: Kaivosyhtiö Terrafamen suuromistajaa epäillään korruptiosta	2.6.2020	Talous
Hallitus ehdottaa 450 miljoonan euron lisärahoitusta akkuteollisuuden kehittämiseen	3.6.2020	Talous
Trafigura ja Sampo lisäävät omistustaan valtion kaivosyhtiössä Terrafamessa	28.8.2020	Talous
Uusi alku	19.9.2020	Talous
Terrafamen osakkaasta tehdyt rahanpesu ilmoitukset yllättivät ministeriön – ”Eivät liity Terrafamen toimintaan Suomessa”	21.9.2020	Talous
Terrafamen kaivostoiminta ei kaipaa enää uusia tahroja maineeseensa	23.9.2020	Mielipide
Uudet menetelmät edistävät kestäväää kaivostoimintaa	19.10.2020	Mielipide
Valtion kaivosyhtiön Terrafamen kannattavuus heikkeni merkittävästi huoltotöiden takia	26.10.2020	Talous